

Dokumentiranje - sredstvo za razumijevanje procesa dječjeg učenja

---

Ištuk, Ema

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:189:310029>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-24**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Teacher Education - FTERI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Ema Ištuk

Dokumentiranje – sredstvo za razumijevanje procesa dječjeg učenja

DIPLOMSKI RAD

Rijeka, 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI

UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Diplomski sveučilišni studij Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Dokumentiranje – sredstvo za razumijevanje procesa dječjeg učenja

DIPLOMSKI RAD

Predmet: Sukonstrukcija kurikuluma u predškolskom odgoju i obrazovanju

Mentor: prof. dr. sc. Lidija Vujičić

Student: Ema Ištuk

Matični broj: 0178104595

U Rijeci,

Rujan, 2023.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam diplomski rad izradila samostalno, uz preporuke i savjetovanje s mentorom. U izradi rada pridržavala sam se Uputa za izradu diplomskog rada i poštivala odredbe Etičkog kodeksa za studente/studentice Sveučilišta u Rijeci o akademskom poštenju.

ZAHVALA

Zahvaljujem mentorici prof. dr. sc. Lidiji Vujičić i asistentici Akvilini Čamber Tambolaš na vodstvu kroz pisanje ovog diplomskog rada.

Zahvaljujem odgajateljima DV Grigora Viteza koji su sudjelovali u ovom istraživanju i pridonijeli izradi ovog diplomskog rada.

Veliko hvala mojoj obitelji i zaručniku Domagoju koji su mi bili nevjerojatna podrška u cijelom školovanju i izradi diplomskog rada. S vama sve mogu.

SAŽETAK

Ovim radom naglašava se važnost dokumentiranja kako i potvrđuju brojni autori. Ono omogućava promatranje i bolje razumijevanje djece i njihovog procesa učenja. Djeca uče na različite načine i koriste se raznim strategijama rješavanja problema koje odgajatelj može dokumentirati i koristiti u daljnjim refleksijama s djecom i kolegama. Postoje brojni oblici dokumentiranja te je na odgajatelju da izabere onaj koji mu najviše odgovara i koji najbolje odgovara situaciji koju želi dokumentirati.

Provedeno je istraživanje čiji je cilj bio dobiti uvid u to kako odgajatelji DV Grigora Viteza shvaćaju dokumentiranje, koliko često i koje oblike dokumentiranja primjenjuju te kakvu važnost i korisnost pridaju tom procesu. U istraživanju je sudjelovalo 8 odgajatelja koji su metodom fokus grupe dali osvrt na to što je za njih dokumentiranje te njihovo znanje i iskustvo o toj temi.

Ključne riječi: dokumentiranje, proces učenja djece, djeca predškolske dobi, uloga odgajatelja

SUMMARY

This scientific paper puts importance on documentation as many authors also suggest. Documentation enables us to observe and better understand children. Children learn in different ways and they use different strategies to solve problems that early childhood educator can document and use in further reflection with children and other colleagues. There are many ways of documentation and it's on the childhood educator to choose which one fits him the most and the situation that he wants to document.

Research was conducted where the goal was to get an insight in how the childhood educators of Grigor Vitez kindergarten understand what documentation is, what ways do they use and how important and useful the process of documentation is. In the research participated 8 childhood educators who gave their view, knowledge and experience regarding the topic of documentation using the method of focus groups.

Keywords: documentation, learning process of children, young children, role of childhood educator

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. KAKO DJECA UČE?	2
3. DOKUMENTIRANJE PROCESA UČENJA DJECE KAO TEMELJ PODRŠKE NJIHOVU CJELOVITU RAZVOJU	6
3.1. Namjene dokumentiranja.....	10
3.2. Oblici dokumentiranja.....	12
3.3. Važnost dokumentiranja.....	14
4. ULOGA ODGAJATELJA U DOKUMENTIRANJU ODGOJNO- OBRAZOVNOG PROCESA.....	17
5. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	21
5.1. Svrha istraživanja.....	21
5.2. Cilj i istraživačka pitanja	21
5.3. Uzorak istraživanja.....	22
6. OPĆENITO O METODI FOKUS GRUPE I POSTUPAK PRIKUPLJANJA PODATAKA.....	23
7. ANALIZA PODATAKA	28
8. REZULTATI	30
8.1. Priprema i dinamika intervju.....	30
8.2. Osobna i profesionalna biografija odgajatelja. Što je to što u osobnoj i profesionalnoj biografiji odgajatelja što se može povezati s dokumentiranjem? ..	31
8.3. Što podrazumijevate pod procesom dokumentiranja odgojno-obrazovne prakse?.....	32
8.4. Kakvu važnost odgajatelji pridaju dokumentiranju vlastitog odgojno- obrazovnog procesa?	32

8.5. Koje oblike dokumentiranja odgojno-obrazovnog procesa koriste u svakodnevnom radu?	33
8.6. Koliko često primjenjuju dokumentiranje odgojno-obrazovnog procesa u svom radu?	35
8.7. Koji su razlozi zbog kojih se koriste dokumentiranjem odgojno-obrazovnog procesa u svom svakodnevnom radu?	35
9. RASPRAVA I ZAKLJUČAK	37
10. LITERATURA	40
11. PRILOZI	43

1. UVOD

Iako se nekad na djetinjstvo gledalo kao na nezrelo razdoblje i na dijete kao na nekompetentnu, pasivnu i ovisnu osobu te je okruženje bilo loše namješteno i u potpunosti ne prilagođeno djeci, danas je drugačije. Dvadeseto stoljeće, još poznato kao „stoljeće djeteta“, obilježeno je izučavanjem djetinjstva kao specifične životne dobi te u kojem se nastoji približiti djetetovoj prirodi i njegovim pravima. Upravo zbog toga došlo je i do brojnih promjena u društvu, ali i mnogih promjena u koje se tiču odgojno-obrazovnog sustava (Došen Dobud, 2013).

Današnji razvoj svijeta te način života dovodi do toga da se djetinjstvo sve više institucionalizira što se vidi kroz to da djeca od najranije dobi već dolaze u ustanove te ostaju u njima sve duže (Dahlberg i Moss, 2003, prema Vujičić i sur., 2016). Specifičan način djetetova učenja i želje za učenjem poziva odgajatelja na podržavanje tog procesa. Cilj je doprinijeti poboljšanju kvalitete učenja djece dokumentirajući proces njihova učenja na najbolji mogući način (Shulz, 2015).

Trenutno ne postoji univerzalno prihvaćeni pojam definicije dokumentiranja, ali iako brojni autori daju svoje viđenje što oni smatraju dokumentiranjem javljaju se ipak određene sličnosti u njima. Svi navode kako ono podrazumijeva promatranje i praćenje razvoja djeteta, njegovih interesa i mogućnosti, način na koji vidi svijet oko sebe, kako razmišlja i sl. Kroz ovaj rad bit će prikazani različiti oblici dokumentiranja, njegove namjene i važnosti te koja je uloga odgajatelja u cijelom tom procesu.

Cilj ovoga rada će biti uvid u osobna shvaćanja odgajatelja o tome što oni podrazumijevaju pod dokumentiranjem, provode li ga i na koji način, koliku važnost mu pridaju u svome radu te koliko i ako je ono korisno ne samo za razvoj djeteta već i njihov osobni razvoj kao odgajatelja. Kako bi se navedeno utvrdilo provest će se istraživanje u obliku fokus grupa odgajatelja DV Grigora Viteza u kojima će odgajatelji biti različitog radnog staža i stupnja obrazovanja. Navedeno će se pokušati ostvariti provođenjem istraživanja u obliku intervjua fokus grupa odgajatelja DV Grigora Viteza.

2. KAKO DJECA UČE?

Nekada se na dijete i djetinjstvo gledalo puno drugačije nego danas. Djetinjstvo se smatralo nezrelim razdobljem, što je sinonim za pasivnost i ovisnost. Djetinjstvo se smatralo fazom na putu do odraslosti, a na djecu se gledalo kao da su nezrela, iracionalna i nekompetentna (Babić, 2003). Okruženje u kojima su djeca boravila nisu im bila u potpunosti prilagođena i to tako da sobe su bile loše namještene, dok je pojedinačni ritam djece bio zanemaren i nije se prilagođavalo individualnim potrebama djece. Djeca su imala strukturirane aktivnosti i izravno poučavanje kao osnovnu metodu kojom ih se pripremalo za budući život te neka teža i izazovnija životna razdoblja (Petrović-Sočo, 2007).

Takvim načinom je došlo do većeg ograničenja u samostalnosti i slobodi djece, dok se više poticala njihova pasivnost u učenju i svakodnevnim aktivnostima. Sve je bilo organizirano tako da su djeca ovisna o odraslom, odnosno o odgajatelju. Igračke na visokim policama i zatvorenim ormarima, te puno stolova i stolica (Petrović-Sočo, 2007).

Dijete je stavljeno u položaj pasivnog primatelja znanja kojem odgajatelji trebaju prenijeti znanje, a ne poticati da ga on aktivno stvara istraživanjem. Također se smatralo kako se mozak razvija kroz već unaprijed određenoj shemi te jednako kod svakog djeteta. Međutim u današnjem dobu znamo da tome nije tako te da razvoj mozga ovisi o brojnim vanjskim i unutarnjim faktorima te da svatko od nas na svoj individualan način doživljava pojedinačna iskustva. Dakle, mozak djeteta se razvija i mijenja sukladno njegovim samostalnim iskustvima koje dijete doživljava (Diamond, Hopson, 2006).

Dvadeseto stoljeće, još poznato kao „stoljeće djeteta“, obilježeno je izučavanjem djetinjstva kao specifične životne dobi te u kojem se nastoji približiti djetetovoj prirodi i njegovim pravima. Upravo zbog toga došlo je i do brojnih promjena u društvu, ali i mnogih promjena u koje se tiču odgojno-obrazovnog sustava (Došen Dobud, 2013).

Suvremena istraživanja iz područja neuroznanosti ističu kako je djetinjstvo kritično razdoblje za razvoj mozga jer najviše vještina, preferencija i oblikovanja stječu u tom razdoblju te oni postaju „kolektivna mentalna platforma“ na kojoj se razvijamo ostatak života. Djetetov mozak do njegove treće godine života ima najveće mogućnosti za učenje što se uvelike odražava na daljnji razvoj (Vujičić, 2021, prema Diamond i Hopson, 2006). Na temelju spoznaja razvojne psihologije i istraživanja mozga potvrđena je ideja da je dijete subjekt vlastita razvoja, kao osoba koja sudjeluje ne samo u određivanju vlastitog obrazovnog procesa, ali i u pogledu socijalnih odnosa. Time je ukazana sposobnost djeteta da stvori vlastitu sliku o svijetu temeljem iskustva. Kroz istraživanja psihologije ranog djetinjstva potvrđena je sposobnost djece na temelju koje oni već od samo rođenja ulaze u socijalnu interakciju. Pa je tako utvrđeno kroz istraživanje dojenčadi došla da struktura djetetova mozga i njegova mišljenja reflektiraju iskustva koje ono ima u svom sociokulturnom okruženju. U suvremenoj pedagogiji djetinjstva dominantna je slika aktivnog i kompetentnog djeteta koje se na individualan način uključuje u socijalni kontekst (Bašić, 2011).

Već od najranije životne dobi djeca kreću istraživati svoju okolinu i s prvim mogućnostima kretanja pokušavaju razumjeti i pridati smisao pojavama oko sebe. Dijete ima iznimno veliku intrinzičnu motivaciju koja ga potiče na istraživanje svijeta oko sebe. Ona je kod djece urođena i pokretač istraživanja i stjecanja iskustva (Došen-Dobud, 2016). Djetetovo istraživanje i učenje je „šetnja do otkrića“ u kojoj će vrlo bitnu ulogu imati osobe iz njegova najbližeg okruženja, odnosno obitelj i odgajatelji. Djetetu je tada potrebno osigurati dovoljno vremena kako bi mogao samostalno istraživati i promišljati. Iako je djetetovo istraživanje uvelike određeno njegovom radoznalošću i sposobnošću, priprema odgajatelja također igra veliku ulogu (Slunjski, 2012).

Spoznaje neuroznanosti dovele su do novih spoznaja o tome kako se mozak djeteta razvija i funkcionira u ranoj dobi. Te nove spoznaje o ranoj dobi mozga su dovele do spoznaje o plastičnosti mozga te sposobnosti da pojedina rana životna iskustava djeteta mogu dovesti kasnije do povoljnih ishoda za dijete kada odraste. Navedene spoznaje su jako usmjerene na prve tri godine života kao „kritična razdoblja“ kada se mozak

značajno razvija (Twardosz, 2012). Djeca koja nisu bila izložena stimulaciji podražaja iz okoline gube mogućnost ili nailaze na poteškoće u kasnijim aktivnostima koje bi trebale biti prirodne, odnosno gubitak veze između djeteta i okoline dovodi do gubitka podražaja i slabljenja veza (Diamond, 1996).

Diamond (2006) također navodi kako je s timom u Berkeleyu uzgajala štakore u laboratoriju. Stavili su ih u dvije vrste kaveza: jedna skupina štakora bila je u velikim obogaćujućim kavezima ispunjeni igračkama i druga skupina s malim osiromašujućim kavezima u kojima su boravili pojedinačno bez igračaka. Pokazalo se da su štakori koji su boravili u obogaćenom okruženju bolje svladali prolazak kroz labirint.

Današnji razvoj svijeta te način života dovodi do toga da se djetinjstvo sve više institucionalizira što se vidi kroz to da djeca od najranije dobi već dolaze u ustanove te ostaju u njima sve duže. Upravo je zbog toga potrebno, kako bi se osiguravala kvaliteta njihova života, pažljivo promatrati i ispitivati uvjete koje im ustanove pružaju. Kako bi se postigla kvaliteta nužno je strukturiranje institucije u skladu s dječjom prirodom (Dahlberg i Moss, 2003, prema Vujičić i sur., 2016).

Svako dijete je sposobno i aktivno, željno učenja u svako doba te na bilo kojem mjestu u okviru njihova individualnog potencijala. Takva specifičnost načina na koji dijete uči i želi učiti predstavlja zadatak za odrasle (i odgajatelje) jer su pozvani da promoviraju i podrže djetetovu želju za učenjem u svakom trenutku. Adekvatno i sistemsko dokumentiranje, refleksije i intervencije osnovne su vještine koje mora imati odgajatelj kako bi vodio i podržao djecu te njihovo učenje. Cilj je doprinijeti poboljšanju kvalitete učenja djece dokumentirajući proces njihova učenja na najbolji mogući način (Shulz, 2015).

Dokumentiranjem procesa dječjeg učenja utječemo na sliku kakvu dijete ima o sebi. Ulaganjem vremena i energije u dokumentiranje dječjeg rada, odgajatelji daju do znanja djeci da su vrijedni članovi zajednice te da je ono što rade i misle važno. Rinaldi (2006, prema Parnell, W., Bartlett, J., 2012) smatra da djeca postoje tek kad drugi prepoznaju da je ono što dijete priča važno. Kroz dokumentaciju oni iskuse da su njihovi interesi, motivi, emocije, ideje i mogućnosti primijećene, zabilježene i

prihvaćene od strane odgajatelja te da im odgajatelji na temelju toga odgovaraju (Parnell i Bartlett, 2012).

3. DOKUMENTIRANJE PROCESA UČENJA DJECE KAO TEMELJ PODRŠKE NJHOVU CJELOVITU RAZVOJU

Koncept dokumentiranja nastao je 1970-ih i 1980-ih kao dio odgojno-obrazovne prakse Reggio Emilia. Ideja na kojoj je temeljeno obuhvaća želju za detaljnim bilježenjem napretka djece u njihovu rastu, razvoju, razmišljanju te načinu rješavanja problema (Vujičić, 2021). Tako se u pokušaju definiranja procesa dokumentiranja, oslanjamo na teorijsko uporište Reggio pedagogije. Dokumentiranje je proces koji se razvija i potiče učenje djece i odraslih čime se mijenja odnos između poučavanja i učenja. Pažljivim slušanjem djeteta i bilježenjem (snimanje, fotografiranje i sl.) možemo razumjeti kako djeca percipiraju svijet, na koje načine razmišljaju te kako stvaraju svoje strategije tumačeći svoj odnos sa svijetom i odraslima. Dokumentiranje se također tumači kao pokušaj odraslih da učine nevidljive procese koji se odvijaju unutar prakse vidljivima (Vujičić i Miketek, 2014).

Rinaldi (2002, prema Hajdin, 2018) govori o utjecaju i bitnosti dokumentiranja kroz koje će se lakše moći razumjeti djecu i dati potpuniju sliku procesa njihova učenja. Ona omogućuje bolje i kvalitetnije sagledavanje procesa učenja i njegovo vrednovanje u vremenu i prostoru. Dokumentiranje se shvaća kao proces izgradnje znanja o znanju, odnosno o učenju djece. Ono je materijal koji omogućuje orijentaciju, kako za odgajatelja, tako i za dijete (Hajdin, 2018).

Navodi se kako je jedno od najbitnijih sposobnosti odgojitelja u predškolskom odgoju i obrazovanju dokumentacija razvoja djece. (Vujičić, 2016). Dokumentiranje dječjeg učenja nešto je najvrijednije što odgajatelj/učitelj može naučiti te su i kvalitetniji u svom radu kroz dokumentiranje. Najvjerojatnije i najveća vrijednost dokumentiranja, prema autorima, je informiranje istog o djetetu i učenju. Odgajatelji koji kvalitetne vještine dokumentiranja će produktivnije planirati daljnji proces učenja, znati koja pitanja postaviti, koja iskustva ponuditi i kako potaknuti kod djeteta daljnji razvoj.

Vygotsky (1978, prema Harris Helm, J., Beneke, S., i Steinheimer, K., 2012) smatra da je odgajatelj najefektivniji kada je učenje usmjereno na zonu proksimalnog razvoja svakog djeteta. Djeca najbolje uče kada je iskustvo učenja u zoni njihova razvoja.

Standardiziranim testovima imamo uvid isključivo u ono što je dijete do sada naučilo što ne pomaže odgajatelju da idu korak dalje. Kada oni pažljivo prikupljaju, analiziraju, interpretiraju i prikazuju dokaze učenja, time su sposobniji bolje razumjeti kako dijete uči i pomoći drugima da prepoznaju to učenje. Redovito i kontinuirano dokumentiranje dječjih radova može koristiti odgajatelju/učitelju (Harris Helm, Beneke i Steinheimer, 2012).

Odgajatelji koji dokumentiraju omogućuju djeci da uče direktno, iz prve ruke, interaktivno što pospješuje njihov razvoj. Poznato je da djeca najbolje uče kada su aktivno uključena u proces i samo iskustvo. Autori tvrde da su učenje i osjećaji djece prema istom usko povezani te kasnije utječe na njih (ako ne želi naučiti čitati ili mu se ne sviđa kao djetetu, neće ni kasnije te tako utječe na njega). Standardizirani testovi i tradicionalne metode, smatraju autori, takve stavove ne mogu otkriti. Djeca uče integrirano te standardizirani testovi ne mogu pružiti informacije kako su djeca primijenila znanja i iskustva koja su stekla na svakodnevnu situaciju. Sistematsko dokumentiranje djece i njihova učenja omogućuje uvid u to kako dijete primjenjuje stečeno znanje i iskustvo, a integrirani način učenja im uvelike pomaže. Djeca uče iz prve ruke, kroz iskustva koja izazivaju razmišljanje i koja stimuliraju rast i razvoj njihova mozga. Takva iskustva ne mogu se procjenjivati konvencionalnim metodama (Harris Helm, Beneke i Steinheimer, 2012).

Malaguzzi smatra interpretaciju krucijalnim dijelom procesa dokumentacije. Smatra kako interpretacija igra veliku ulogu u stvaranju uvjeta i razumijevanju procesa učenja djece. Ako odgajatelj vidi dijete kao nepotpuno, nesamostalno i slično, onda će njegova interpretacija video uratka biti drugačija od odgajatelja koji smatra da je dijete kompetentno, samostalno i dr. (Parnell i Bartlett, 2012).

Kako bi djecu poduprli prilikom njihova razvoja, najprije ih moramo razumjeti. Na tom putu, prvotno će trebati ostvariti uvažavajuću i otvorenu komunikaciju s djetetom. Prethodno je navedeno da prostor nazivamo trećim odgajateljem pa nam tada dokumentiranje postaje način na temelju kojega se unapređuje kvaliteta odgojno-obrazovnog rada te postaje trećim okom koje nam daje uvid u shvaćanje djetetove

zbilje. Dokumentiranje nam služi kako bi što jednostavnije mogli razumjeti dijete, odnosno njegove doživljaje, interese, znanja, teorije i kompetencije koje posjeduje te kao takvo služi kako bi mogli djelovati sukladno tim razumijevanjima (Taloš Lopar i Martić, 2015).

Prostor nazvan trećim odgojiteljem dovodi do toga da se dokumentacija zasigurno može nazvati trećim okom jer daje pogled kako dijete razmišlja i kako vidi stvarnost oko sebe. Dokumentiranje djetetova razvoja dovodi i do izgradnje slike djeteta kao bića koje je aktivno, kreativno i kompetentno što stvara bolji odnosi između samog djeteta i odgajatelja. Taj odnos je važan za razvoj pedagogije slušanja (Reggio pedagogija). Ako smo uvjereni da djeca posjeduju svoju vlastitu teoriju, interpretaciju i pitanja u pogledu svoje okoline te da su oni protagonisti vlastita znanja, onda nam najbitniji glagol u odgojno-obrazovnom radu nije govoriti, objašnjavati i prenositi, nego slušati. (Vujičić, 2016).

Vujičić (2016) tvrdi da je dokumentiranje jedinstven izvor informacija te je dragocjen odgajateljima, djeci, roditeljima i drugim pojedincima koji žele provesti istraživanje vezano uz dječje strategije učenja i njihov način razmišljanja. Dahlberg, Moss i Pence (2003, prema Vujičić i Miketek, 2014) tvrde da se pedagoška dokumentacija definira i kao alat koji je od temeljnog značenja za stvaranje refleksivne i demokratske prakse. Dokumentacija je, prema Vidačić Maraš (2015), svaki zapis koji može pridonijeti razumijevanju odgojno-obrazovnog procesa, a koji je smisleno interpretiran. Time dobiva veliki pedagoški značaj – odnosno postaje dokumentacija.

Vujičić (2021) navodi kako fokus dokumentiranja treba biti pomaknut sa aktivnosti na dokumentiranje značenja koje te aktivnosti imaju za dijete i odgajatelja te s dokumentiranja individualnih karakteristika djece na dokumentiranje situacija kao cjeline u promatranju, analiziranju i razumijevanju dječjeg učenja. Tako shvaćena omogućuje evaluaciju u akciji: prikupljanje i zaustavljanje vremena kako bismo sačuvali ono što vrednujemo i čemu dajemo na važnosti (Vujičić, 2021). Šagud (2006, prema Hajdin, 2018) navodi kako je pribavljanje i upotreba dokumentacije holistički proces u kojem je dokumentacija temelj procesa učenja kako djece, tako i odraslih.

„Dokumentacija je snaga koja čini ispreplitanje akcije djece i odraslih vidljivima i koja unapređuje kvalitetu komunikacije i interakcije“ (Rinaldi, 2006, prema Vidačić Maraš, 2015: 15). Vujičić (2016: 20) ističe kako „dokumentacija predstavlja daleko više od prikupljanja različitih materijala ili podataka“. Dokumentacija također u sebi podrazumijeva raspravu i promišljanje te je osnov za refleksiju. Time se stvara stalan dijalog između svih subjekata odgojno-obrazovnog rada, koji stvara zajednicu koja uči, istražuje i promišlja. Refleksivni dijalog je osnova za profesionalni razvoj kroz koji se s kolegama raspravlja i komentira o aktivnostima, skupini, organizaciji okoline, poticanja i materijala, zagovara se zajednički rad i učenje. Na taj način refleksija omogućuje da se odgojitelji razvijaju kao praktičari i istraživači.

Što dokumentacija nije? Dvije su greške vrlo česte. Prvo je da odgajatelji imaju pogrešno mišljenje o dokumentaciji kao rekonstrukciji pravocrtnog događaja, odnosno priče. Dokumentacija je upravo narativni puteljak s argumentima koji traže smisao u događajima i procesima. Drugo je da dokumentacija ne traži odgovore, već stvara pitanja. Paradoksalno na neki način, ne daje nam završetak nego nas dovodi do spoznaja o djeci, što učiniti dalje, otvara nam nova vrata, stvara nova pitanja o djeci i aktivnostima koje slijede (Vujičić, 2016).

Dokumentiranje je moguće sagledati i kao ciklus analize. Kao ciklus, ono se sastoji od nekoliko komponenti kojima je obuhvaćeno oblikovanje pitanja, promatranje, snimanje i skupljanje artefakata te planiranje, projiciranje i odgovaranje. *Oblikovanje pitanja* je početni korak u kojem se odgajatelji mogu voditi različitim znanjem i teorijama koje djeca iznose prilikom boravka u odgojno-obrazovnoj ustanovi. *Promatranje, snimanje i prikupljanje artefakata* je faza koja zahtjeva pažljivo promatranje te strategije dokumentiranja uzimajući u obzir kontekst okoline u kojoj se odvija dokumentiranje. *Planiranje, projiciranje i odgovaranje* predstavljaju važne elemente dokumentiranja jer pridonose učinkovitom iskorištavanju stečenih znanja u planiranju budućih aktivnosti (Vujičić, 2021).

Autorice Krnjaja i Pavlović Breneselović (2012) analizom teorijskih radova i predškolskih programa konstruirale su dva glavna diskursa: diskurs sudjelovanja i

diskurs moći. Diskurs moći podrazumijeva dokumentiranje kao sredstvo moći nad djetetom, odgajateljima te razvija model dokumentiranja kao kontrole odgojno-obrazovnog procesa. U diskursu moći dokumentiranje ima sljedeća značenja: dokumentiranje kao tehničko rješenje i kontrola, dokumentiranje kao nevidljiva praksa, dokumentiranje kao obaveza, dokumentiranje kao individualna odgovornost odgajatelja, dokumentiranje kao promatranje i praćenje interesa djece i dokumentiranje kao planiranje. Diskurs sudjelovanja dokumentiranje promatra kao sredstvo refleksivne prakse odgajatelja čija je svrha bolje razumijevanje vlastitog načina rada. U diskursu sudjelovanja dokumentiranje ima sljedeća značenja: dokumentiranje kao emancipacija i dijalog, dokumentiranje kao istraživanje i refleksija, dokumentiranje kao zajednički proces, dokumentiranje kao vidljivo učenje, dokumentiranje kao rekonstruiranje uloge djeteta i odgajatelja, dokumentiranje kao višestruke perspektive, dokumentiranje kao retrospektiva i perspektiva te dokumentiranje kao sinteza (Krnjaja i Pavlović Breneselović, 2012).

Prema Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (dalje: NKRPOO) (2014) dokumentiranje podrazumijeva prikupljanje podataka (etnografskih zapisa) koji omogućavaju jasnije razumijevanje djeteta i osiguravaju najbolje potpore njegovu razvoju. Dokumentiranje je, također prema NKRPOO, istraživački proces te su njegove namjene i oblici navedeni okvirno.

3.1. Namjene dokumentiranja

U svakidašnjoj odgojno-obrazovnoj praksi, dokumentiranje i dokumentacija imaju mnogobrojne svrhe. Kroz promatranje pedagoške prakse koja se usmjerava na dijete, dokumentacija se shvaća kao sredstvo praćenja aktivnosti i razvoja djeteta te boljeg razumijevanja djetetovih aktivnosti te u tom slučaju ona ne prethodi odgojno-obrazovnom radu. Kako bi dokumentiranje mogli upotrijebiti kao sredstvo praćenja aktivnosti i razvoja djece, potrebna je motivirajuća okolina za kvalitetno življenje i učenje djeteta, visoka razina profesionalnog razvitka odgajatelja te pedagošku praksu odgajatelja koja omogućuje primjenu transakcijsko-transmisijskog pristupa znanju (Hajdin, 2018).

Prema Taloš Lopar i Martić (2015), namjena dokumentiranja je mnogostruka. Njome se dobiva pogled glede djetetovih interesa i potreba te se sukladno tome organiziraju daljnji koraci u odgojno-obrazovnom radu. Osim toga ona se također može koristiti i za usavršavanja odgajatelja, stručnu refleksiju, suradnju s roditeljima te suradnju s lokalnom i stručnom zajednicom (Taloš Lopar i Martić, 2015). Upravo na temelju ovoga nam pedagoška dokumentacija igra ključnu ulogu, omogućuje nam da se dječje perspektive i učenje dokumentiraju na razne načine (Vujičić i Miketek, 2014).

Slunjski (2012, prema Hajdin, 2018) ističe četiri temeljne svrhe pedagoške dokumentacije odgajatelja, a to su prosudba ostvarenja i kompetencije djeteta, profesionalno učenje, komunikacija s djecom i razvoj kurikuluma. S druge strane, NKRPOO (2014) ističe namjene dokumentiranja za procjenu ostvarenja i vještina djece jer nam omogućuju uvid u to kako se djeca razvijaju i uče. Sama svrha dokumentiranja nije procijeniti dijete kako bi ga stavili u određenu kategoriju, već na osnovi promatranog podržati njegov proces odgoja i učenja.

Prema NKRPOO (2014) dokumentiranje služi za procjenu ostvarenja i vještina djece, profesionalno učenje, oblikovanje kurikuluma i suradnja s roditeljima te dijalog sa širom socijalnom zajednicom. Ona omogućuje odgajateljima kvalitetnije shvaćanje djece te procese njihova razvoja, tj. razinu postignutih vještina. Također se navodi kako svrha dokumentacije nije u procjenjivanju djeteta kroz pojedine kategorije niti da se dijete kategorizira prema nekakvim „općim standardima“, već da se dijete nauči slušati, gledati i razumjeti i na tim temeljima podupirati proces njegova razvoja.

Dokumentiranje odgajateljima daje način za kvalitetnije razumijevanje raznih dijelova odgojno-obrazovnog procesa, a posebice koliko je okolina kvalitetna za djetetov razvoj kao i koliko su kvalitetne njihove vlastite intervencije. Njome se isto tako stvara potpora u procesu samostalnog učenja djeteta koje su jednake njegovim razvojnim individualnim sposobnostima, metodama i drugim zahtjevima. Nadalje, odgajateljima pojednostavljuje shvaćanje aktivnosti koje se odvijaju te propitivanje o načinu na koji se njihov razvoj mogao podržati čime postaje osnovnim instrumentom razvoja kurikuluma (Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, 2014).

Osim što dokumentacija olakšava razumijevanje djetetova odgoja, omogućuje i suradnju s roditeljima i doprinosi razvijanju njihovih roditeljskih kompetencija. Ona omogućuje jednostavnije shvaćanje kompleksnijih procesa koji se javljaju u institucijskom odgoju i obrazovanju čimbenicima van vrtića. Ona roditeljima daje uvid u to što njihovo dijete radi tijekom boravka u vrtiću te kako uči. Time stvaraju pogled u djetetov dio svakodnevice u koji nemaju uvid i polazište je za komunikaciju s djetetom i odgajateljem. Ovakva suradnja roditelja i odgajatelja je iznimno važna jer odgajatelj kada razmjenjuje informacije s obitelji o djetetovom razvoju, ono će imati veću podršku kod kuće za razvoj jer su roditelji upoznati s procesom planiranja i razumijevanja što se od njih očekuje (Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, 2014).

Međutim, dokumentacija ne postoji samo u svrhu proizvodnje dokumenata, nego da postane pristup koji omogućuje bolje razumijevanje odnosa između djece i odraslih te kao sredstvo kojim se odrasli mogu približiti djeci. Dokumentacija ne traži odgovore, već stvara pitanja. Ono nam daje znanje od djeci i kako napredovati, ali ne daje konačan odgovor. Umjesto toga, otvara nova vrata i postavlja nova pitanja o djeci i o nastavku učenja (Vujičić i Miketek, 2014).

Prikupljena dokumentacija nam također omogućuje suradnju s kolegama odgajateljima, članovima stručnog tima i roditeljima te omogućuje profesionalniji odnos jer se izbjegnu subjektivni dojmovi, osobni stavovi i preferencije (Taloš i Martić, 2015). Dokumentacija omogućuje i razvoj suradnje s roditeljima i širom zajednicom, te kao takva predstavlja osnov za izgradnju suradnje s roditeljima i doprinosi razvoju roditeljskih sposobnosti (Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, 2014).

3.2. Oblici dokumentiranja

Danas postoji vrlo veliki broj načina dokumentiranja, tj. praćenja aktivnosti djeteta. Svaki od tih oblika dokumentiranja ima svoje prednosti, ali i mane, pa je na svakom pojedinom odgajatelju da je prilagodi svojim, ali i dječjim potrebama, te odluči koji će

način dokumentiranja koristiti u pojedinoj situaciji te kako će ih kombinirati (Taloš Lopar i Martić, 2015).

Prema NKRPOO (2014), oblici dokumentacije, kojima se odgajatelj može služiti, su pisane anegdotske bilješke, dnevnici, transkripti razgovora i druge narativne forme, dječji uratci i dr. Također se navodi i podjela oblika dokumentiranja u dvije skupine: dokumentiranje dječjih aktivnosti i dokumentiranje aktivnosti odgajatelja. *Individualni portfolio* kojim dobivamo pojedinačnu djetetovu dokumentaciju, njegova postignuća sukladno vremenu održavanja aktivnosti ili područjima učenja, *dječji uratci* koji mogu biti pojedinačni i skupni (slike i crteži djece, pisani uratci, verbalni izražaji, izražaji glazbom i pokretom itd.), *samorefleksija djece* (razni individualni i zajednički uratci, snimke razgovora, plakati i panoi itd.), *narativni oblici* poput bilješki za odgajatelje, za djecu i roditelje, za profesionalnu zajednicu učenja te bilješke za izložbu i pano te *opservacija postignuća djece* koja uključuje praćenje postignuća i sposobnosti djece u dječjem vrtiću, anegdotske bilješke i foto i video zapise su oblici dokumentiranja dječjih aktivnosti (Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, 2014). Potrebno je istaknuti oblik dokumentacije koji se oslanja na simboličke jezike djeteta, tj. različite načine kojima djeca izražavaju svoje spoznaje i razumijevanje što omogućava djeci istraživanje različitih elemenata istog problema, a odgajateljima daje pogled u načine na koje dijete razmišlja (Slunjski, 2011).

Najčešći oblik dokumentacije koji danas odgajatelji u praksi koriste je onaj u obliku foto zapisa. Prednost takvog načina je u prikazivanju ključnih trenutaka pojedine situacije, koja nam bez vizualno pokazuje što se dogodilo i što je odgajatelj poduzeo (Taloš Lopar i Martić, 2015).

Fotodokumentacija sadrži tri funkcije: mehaničku (fotografiranje), metakognitivnu (proučavanje fotografije) te komunikacijsku (sustavna upotreba fotografije). One su jezik pedagoškog istraživanja jer su usklađene i omogućuju refleksiju i dijalog sa sobom i drugima. Kroz sposobnost da se fotografija dekonstruira i rekonstruira te upotrijebi u dinamičkom, transakcijskom i osobnom pogledu, ona postaje komunikacijski alat kako bi pedagoško istraživanje bilo vidljivo. Dakle, odgajateljima

daje uvid u negativne i pozitivne strane njihove pedagoške prakse i u skladnost njihove teorije sa praksom (Vujičić, 2015).

Osim fotodokumentacije, postoji i video dokumentacija koja odgajateljima oduzima više vremena, ali daje najobjektivniju sliku i pruža mogućnost da se vid tijekom procesa, čuju ideje i rasprave djece te vidjeti intervencije odgajatelja (Taloš Lopar i Martić, 2015). Izučavanje video dokumentacije omogućava osvrt glede pojedinih zanimljivih događaja koje je možda uživo teže uočiti u trenutku događanja, primjerice, što djeca konkretno čine i kažu, u kakvim se dvojbama nalaze, suradnja među djecom, kvaliteta okoline, materijali s kojim se djeca služe i sl. (Slunjski, 2011).

Dokumentiranje aktivnosti odgajatelja iznimno je važno za njegovo napredovanje i razvoj. Ono uključuje samorefleksije i zajedničke refleksije odgajatelja i drugih stručnih djelatnika u vrtiću. Refleksije se najčešće odnose na: kvalitetu odgojno-obrazovnih intervencija odgajatelja u aktivnostima djece, kvalitetu suradnje s roditeljima, članovima stručnog tima i drugim čimbenicima itd. (Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, 2014).

Možemo zaključiti kako postoje razni oblici dokumentacije, ali svima je zajedničko pridonosenje odgajatelju kako bi mogao jednostavnije razumjeti djecu, ali svoje vlastito postupanje kako bi ga mogao te unaprijediti.

3.3. Važnost dokumentiranja

Autorice Vujičić i Miketek (2014) naglašavaju kako je važno razumjeti što dokumentacija zaista jest, kao i znati što i kako dokumentirati i u koju svrhu. Dokumentacija čini pedagoški rad vidljivim i opipljivim kao postupak koji podržava poučavanje i učenje i čini ih uzajamnim. Dokumentacija također predstavlja sredstvo komunikacije i suradnje između djece, odgajatelja i obitelji te stvara skladne i smislene dijaloge. Kada odgajatelji spoznaju važnost dokumentiranja, sposobni su razumjeti bit djeteta. Dokumentacijom odgajatelj promatra komunikaciju između djece jer mu je jedna od najvažnijih zadataka stvaranje situacija koje omogućuju djeci zajedničko razgovaranje i razumijevanje mišljenja jedni drugih. Kroz takvu komunikaciju odgajatelj uviđa na koji način djeca uče i time modificira vlastitu praksu kroz refleksije

što znači da uči iz gore navedenih situacija. Pažljivo bilježeći izjave djece daje im do znanja da njihov rad cijeni. Dakle, dokumentaciju možemo koristiti za vraćanje na protekla iskustva te traženje novih puteva i pitanja koja nam prije nisu bila vidljiva. Sustavnim dokumentiranjem odgajatelj otkriva kakvu sliku imao djetetu i kakvu implicitnu pedagogiju primjenjuje u radu. Dokumentiranje omogućuje odgajatelju osvrt u kvantitetu i kvalitetu svojih intervencija u procesu učenja djece što mu daje realnu sliku što to značit biti odgajatelji i što znači biti dijete (Vujičić i Miketek, 2014).

Prikladnim intervencijama odgajatelji provociraju intelektualni rast djece koji, različitim sredstvima dokumentiraju i vraćaju prikupljenu dokumentaciju natrag drugim odgajateljima praktičarima, nakon čega zajednički stvaraju nove projekcije (Blythe i sur., 1999; Edwards, 1998. prema Vujičić i sur., 2016). Vujičić i Miketek (2014, prema Rinaldi, 2006) naglašavaju kako je dokumentiranje najbolji alat osvještavanja odgajateljeve vlastite, odnosno implicitne pedagogije. Stoga bi dokumentacija uvijek trebala biti na vidljivom mjestu tako da odgajatelj može kontinuirano preispitivati i analizirati dječje rasprave i učenje te tako mijenjaju svoje teorije i mišljenje o određenom djetetu kroz razgovor s njim. U takvoj idealnoj formi koja je opisana, dokumentacija bi trebala biti više od pukog prikupljanja podataka i građe. Također bi trebala uključivati raspravu o prikupljenom materijalu kao i razmatranje o daljnjim postupcima. Takav način definiranja dokumentacije obuhvaća kontinuirani dijalog s djecom i kolegama kroz koji uzajamni odabir aktivnosti doprinosi intelektualnom razvoju djece. Drugim riječima, dokumentacija omogućuje odgajatelju da promišlja o daljnjem tijeku djelovanja s djecom i kolegama kroz kritički diskurs pritom uvažavajući interese i potrebe svakog djeteta. S vremenom odgajatelj osvješćuje kako stvoriti situacije za učenje koje su poticajne za dijete. Ovakvim pristupom omogućuje se izravan uvid u neotkrivene potencijale svakog djeteta te potiče korištenje raznih obrazovnih strategija koje stvaraju i promoviraju kvalitetne situacije učenja. U stvaranju učinkovitih situacija za učenje, odgajatelj treba obratiti pozornost na stvaranje poticajnog materijalnog okruženja, poticanje samovrednovanja kod djece kroz uvid u aktivnosti u koje su bili uključeni te na taj način omogućuju djeci kognitivni sukob koji pokreće izgradnju novih znanja (Vujičić i Miketek, 2014).

Također, dokumentacija predstavlja alat kojim odgajatelj stimulira razvoj metakognitivnih mogućnosti kod djece (Vujičić, 2016).

Dokumentiranje odgajatelji lakše mogu uočiti djecu s posebnim potrebama. Odgajatelji u današnje vrijeme trebaju više vještina nego prije jer je sve više djece s posebnim potrebama u odgojno-obrazovnim skupinama. Te posebne potrebe mogu biti darovitost, fizičke poteškoće, problemi sa učenjem i brojni drugi koji zahtijevaju individualan pristup. Tako odgajatelji dokumentiranjem mogu biti informacije i identificirati problem te prilagoditi način rada. Dokumentiranjem odgajatelj daje djeci do znanja da je njihov trud i učenje bitno i cijenjeno. Dokumentirajući njihov prvi, drugi, treći i ostale pokušaje, odgajatelj potiče djecu da se reflektiraju na svoje vještine (Harris Helm, Beneke i Steinheimer, 2012).

Na samom kraju, vještina, vrijeme i trud koji odgajatelj uloži u dokumentiranje pomaže djeci, roditeljima, ustanovi i samom odgajatelju (Harris Helm, Beneke i Steinheimer, 2012).

4. ULOGA ODGAJATELJA U DOKUMENTIRANJU ODGOJNO-OBRAZOVNOG PROCESA

Razvitak sposobnosti i znanja odgajatelja dovelo je do promjene toga što se očekuje i koja je zadaća odgojitelja u radu s djecom. U odnosu na ulogu odgajatelja sukladno prijašnjem tradicionalnom pristupu odgoju i obrazovanju djeteta došlo je do promjene shvaćanja što se danas smatra suvremeno usmjerenim odgajateljem, a na što je utjecala promjena slike djeteta i djetinjstva. Prema članku 2. Državnog pedagoškog standarda predškolskoj odgoja i naobrazbe (2008) odgajatelj je „*stručno osposobljena osoba za odgojno-obrazovni rad s djecom u dječjem vrtiću*“ odnosno on je „*pomagač i voditelj djeteta u odgojno-obrazovnom procesu*“ (Pintar, 2020: 104).

Odgajatelji su oduvijek dokumentirali na neki način, ali danas su očekivanja i dobrobiti dokumentiranja na puno većem nivou (Kalliala i Pramling Samuelsson, 2014). Većina odgajatelje dokumentira, ali kroz razne check-liste, bilješke i radove djece koje su napravili kroz godinu. Mnogi, nažalost, ne idu korak dalje tako da dokumentiraju dijete u procesu nastanka rada ili ne ispituju pitanja kako bi dublje saznali što se iza toga nalazi i otkrili cijeli proces (Harris Helm, Beneke i Steinheimer, 2012).

Odgajatelj ne može voditi dokumentaciju ako ne razumije njezinu važnost te čemu služi dokumentacija. Jer ona dokumentacija koja nema funkcionalnost gubi svoju vrijednost, što kod djece i roditelja izaziva nepovjerenje u odgajatelja i njegovu profesionalnost (Vujičić, 2021, prema Barth, 2004).

S obzirom na brzo izmjenjivanje situacija u svakodnevnom radu u odgojno-obrazovnoj skupini te količinu napora praćenja i podržavanja koje to iziskuje od odgajatelja, nemoguće je sve situacije istovremeno vidjeti te ih razumjeti i na njih reagirati. U tim trenucima uvelike pomaže prikupljena dokumentacija koja nam daje bolji pogled u procese koji se odvijaju u skupini te naknadno prepoznavanje predviđenih situacija (Taloš i Martić, 2015).

Danas odgajatelj u sekundi može fotografirati ili snimiti djecu u određenoj situaciji. Pametni telefoni, tableti, laptopi i ostala digitalna tehnologija igra veliku ulogu u

dokumentiranju. Jedan uređaj nosi više mogućnosti za koje je prije bilo potrebno nekoliko uređaja i preko kojih se može sadržaj brzo i lako proslijediti dalje kolegama ili roditeljima. Odgajatelji pomoću samo jednog uređaja (pametni telefon) mogu snimiti djecu, fotografirati ili napraviti audio snimku, napisati bilješke. Na taj način sve je na jednom mjestu i lako se može proslijediti roditeljima ili priložiti u online portfolio skupine i individualni portfolio djeteta (Parnell i Bartlett, 2012).

Odgajatelji provode prostornu organizaciju i materijalnu opremljenost prikladnu potrebama, interesima i aktivnostima djece (Hajdin, 2018). Također Ravnić (2015) ističe kako je važno da odgojitelj, kao organizator procesa učenja, propituje svoju vlastiti način rada kao što je važno to činiti i zajednički s djecom. Upravo dijalog, tj. razmjena različitih perspektiva i gledišta, potiče višu razinu znanja i razumijevanja od one koju bi bilo koji pojedinac mogao doseći sam. Uloga odgajatelja kao reflektivnog praktičara i istraživača vlastite prakse postaje glavno obilježje profesionalca ranog odgoja i obrazovanja (Ravnić, 2015).

Suvremeni odgajatelj, temeljem prikupljene pedagoške dokumentacije, zapaža i raspoznaje djelovanje djeteta u okruženju, uočava njegove interes i prepoznaje polje zajedničkog djelovanja. Odgajatelj mijenja samog sebe kroz promatranje aktivnosti djece, shvaćanjem postupka mišljenja, spoznavanjem problemskih situacija te otkrivanjem interesa djece (Hajdin, 2018). Ravnić (2015) također navodi kako se od odgajatelja zahtijevaju kompetencije i vještine koje podrazumijevaju njegovo kontinuirano procjenjivanje i mijenjanje u vidu istraživanja vlastite prakse. To se odvija putem procesa refleksije i samorefleksije pomoću kojeg postaju aktivni mislioci, istraživači odgojno-obrazovnog procesa i (samo)refleksivni praktičari koji, u suradnji s drugima, različite odgojne teorije provjeravaju, revidiraju i dolaze do novih znanja koja dovode do promjene postupaka ili ponašanja u praksi. Time je refleksija istovremeno produkcija novonastalog znanja, ali i transformacija prakse (Ravnić, 2015).

Uspješna refleksija omogućuje odgajatelju potragu za odgovorima na razna pitanja poput: koje učenje je za dijete najbolje, kako odgajatelj može pomoći djetetu u

samoorganiziranom procesu učenja itd. (Hajdin, 2018). Kada odgajatelji promatraju i slušaju djecu potrebno je da vidi dijete, a ne samo da gledaju (da vidi što želi vidjeti) te da čuju što dijete ima za reći, a ne samo slušati (obično tada ne čuju). Kada odgajatelj zbilja zna vidjeti dijete, čuti dijete i shvatiti dijete, zatim mu postavlja poticajna pitanja o djetetovim teorijama, ne zaključuje umjesto djeteta, istražuje, otvoren je za nove i izazovne ideje, spreman je riskirati i ne opterećuje se s prethodno pripremljenim planom (Vujičić i Miketek, 2014).

Dokumentacija pomaže odgajateljima razumjeti proces učenja djece usavršavajući slušanje. Slušanje ne daje odgovore, nego pomaže formulirati pitanja. Slušanje, kao aktivan glagol, zahtjeva interpretaciju, davanje značenja poruci i vrijednost (Rinaldi, 2001, prema Krouger, J., Cardy, T., 2006).

Poznato je da odgajatelji često govore o svom radu, međutim, često ga i ne vide. Upravo iz tog razloga refleksivna praksa i vizualno pripovijedanje otvaraju mogućnost istraživanja i propitivanja samog sebe i vlastita učenja. Svaki put kada pogledamo sliku pruži nam se mogućnost pogleda „drugim očima“, da vidimo sebe drugačije te kao takvo daje priliku za učenje i razvoj. U konačnici, želimo u vrtiću kreirati okruženje za učenje koje je izazovno, motivirajuće i djecu uključuje u učenje. Odnosno, kako bi odgajatelji postali svjesni svojih implicitnih teorija, uvjerenja i sposobnosti djeteta, ali kako bi i unaprijedili kvalitetu odgojno-obrazovnog procesa, potrebno je kontinuirano propitivanje vlastitog načina rada putem zajedničkog i refleksivnog istraživanja (Ravnić, 2015).

Refleksivna praksa se u dječjim vrtićima realizira kroz kontinuirani proces promjene prakse, kroz kritičko preispitivanje i promjenu znanja te stavova praktičara i promjenu njihova pristupa praksi. Oni kroz refleksivnu praksu kritički shvaćaju vlastite prakse te grade znanja i stavove na osnovu kojih mijenjaju vlastitu praksu. Na temelju toga refleksivna se praksa percipira istovremeno kao cilj (najviši oblik promišljanja i razumijevanja sebe i vlastite prakse), kao sredstvo promjene prirode i odnosa u obrazovanju (demokratizacija obrazovanja i emancipacija sudionika obrazovnih procesa) i kao metodološki alat praktičara (Pavlović Breneselović i Krnjaja, 2018).

Dokumentacija povećava znanje odgajatelja, njegovo poznavanje stilova učenja ponašanje djece te njihov odnos s djecom i način razumijevanja vlastite prakse (Vujičić, 2016). Što zapravo znači razumjeti dijete? „Umjetnost“ se nalazi u mogućnosti odgajatelja da otkrije puteve učenja koji nagrađuju iznutra. Dakle, učenje mora pobuditi emocije te mora biti o stvarima koje prirodno pobuđuju dijete na učenje. Vanjska motivacija, ocjenjivanje, zlatne zvjezdice i sl., za proces učenja potrebna je samo kada nije potaknuta unutarinja, odnosno intrinzična, motivacija. Ako se djetetu ponudi zadatak koji je izravno vezan sa njegovim prirodnim interesima te se njeguje osjećaj da je učenje samo po sebi nagrada zbog napretka koji dijete doživi, vanjska motivacija neće ni biti potrebna (Vujičić, 2021).

Kvalitetnim i kontinuiranim dokumentiranjem potičemo djetetove vještine i način razmišljanja, ali je iznimno teško jer zahtjeva kontinuitet, promišljanje i refleksiju od strane odgajatelja. Zato je lakše to održavati u podržavajućem kolektivu i sredini spremnoj na učenje (Kroeger i Cardy, 2006).

5. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

5.1. Svrha istraživanja

Dobiti uvid u osobna shvaćanja odgajatelja o važnosti i korisnosti dokumentiranja vlastitog odgojno-obrazovnog rada, te učestalosti i načina na koji ih oni primjenjuju u svome radu.

5.2. Cilj i istraživačka pitanja

Uzimajući u obzir literaturu koja ističe iznimnu važnost dokumentiranja odgojno-obrazovnog rada, a što je i izloženo u ovome radu, cilj istraživanja je dobivanje uvida u to kako odgajatelji DV Grigora Viteza shvaćaju dokumentiranje, koliko često i koje oblike dokumentiranja primjenjuju te kakvu važnost i korisnost pridaju tom procesu. Nastavno na cilj i svrhu istraživanja temeljno istraživačko pitanje jest kako odgajatelji razumiju, promišljaju i koriste dokumentiranje kao sredstvo za razumijevanje procesa dječjeg učenja. Temeljno istraživačko pitanje operacionalizirano je u šest istraživačkih pitanja koja su provedena kroz fokus grupe.

Istraživačka pitanja:

1. Osobna i profesionalna biografija odgajatelja. Što je to što u osobnoj i profesionalnoj biografiji odgajatelja što se može povezati s dokumentiranjem?
2. Što odgajatelji podrazumijevaju pod procesom dokumentiranja odgojno-obrazovne prakse?
3. Kakvu važnost odgajatelji pridaju dokumentiranju vlastitog odgojno-obrazovnog procesa?
4. Koje oblike dokumentiranja odgojno-obrazovnog procesa koriste u svakodnevnom radu (što su o tome učili tijekom svog inicijalnog obrazovanja, tijekom svog odgojno-obrazovnog rada i stručnih usavršavanja)?
5. Koliko često primjenjuju dokumentiranje odgojno-obrazovnog procesa u svom radu?

6. Koji su razlozi zbog kojih se koriste dokumentiranjem odgojno-obrazovnog procesa u svom svakodnevnom radu (dokumentiraju li zato što to same žele jer uviđaju važnost i korisnost, koje bi to bile?, korist za njih same, korist za djecu, dokumentiraju li zato što su „prisiljene“ od strane ravnatelja/stručnog tima/kolegice)?

5.3. Uzorak istraživanja

Navedeno istraživanje provest će se u DV Grigora Viteza na prigodnom uzorku koji će činiti osam odgajatelja iz dva područnih objekata (Centar i Ivančica), a koji će biti odabrani slučajno, dobrovoljnim sudjelovanjem te će biti raspodijeljeni u dvije fokus grupe po četiri odgajatelja. Također, sudionici istraživanja će biti različite dobi i različite duljine radnog staža radi dobivanja uvida u perspektivu i iskustva odgajatelja o primjeni dokumentiranja u vlastitom odgojno-obrazovnom radu, ovisno o različitoj duljini i tijeku njihovog profesionalnog života.

6. OPĆENITO O METODI FOKUS GRUPE I POSTUPAK PRIKUPLJANJA PODATAKA

U ovom radu koristi se kvalitativni pristup istraživanja, metodom fokus grupe koja uključuje grupnu diskusiju o zadanoj temi. Osnovni cilj takvog načina istraživanja je poticati razgovor na dubljoj razini između sudionika kako bi se mogli istražiti kakve stavove i razmišljanja ispitanici imaju prema zadanoj temi. Time se za razliku od kvantitativne metode, u kojoj se dobiva frekvencija ponuđenih odgovora, ovom metodom pokušava razotkriti iz kojeg razloga ispitanici imaju negativno ili pozitivno stajalište prema određenoj temi. Fokus grupa je oblik skupnog intervjua u kojemu se komunikacija odvija na razini moderatora i grupe te na razini članova grupe i kao takva pomaže izvući i otkriti informacije i uvide s obzirom na pažljivo dizajnirana pitanja. Ono što se posebno ističe kod fokusa grupa je da se podaci stvaraju na temelju zajedničke interakcije grupe. Kako su pitanja koja postavlja moderator sama po sebi dinamične prirode, a uzimajući u obzir i sam proces interakcije između ispitanika, to sve dovodi do drugačije razine uvida u dobivene informacije u odnosu na metode kao što su metoda ankete, metoda promatranja ili neke druge vrste intervjua (Skoko, Benković, 2009).

Načini snimanja i analize informacija koje su dobivene za vrijeme održavanja fokus grupe, kao i načini prikupljanja nepristranih informacija, su glavna obilježja vjerodostojnosti tog preciznog i kvalitetnog izvora informacija. Da je tome tako jasno proizlazi iz činjenice da će skupna interakcija između ispitanika proširiti spektar odgovora, omogućavajući ispitanicima da se prisjete nekih iskustava koje su zaboravili, ali im i pomoći da se opuste kako bi lakše otkrili neke informacije koje možda ne bi otkrili u nekoj drugačijoj situaciji (Skoko, Benković, 2009 prema Merton i dr., 1956.).

Navedenu metodu je moguće koristiti u skoro svim slučajevima u kojima se koriste i kvantitativne metode, ako to naravno dopušta predmet istraživanja s time da treba paziti na to spoznajna ograničenja. Metoda fokus grupe se kritizira navodeći kako ispitanica grupa ne predstavlja ciljanu populaciju. Međutim treba napomenuti kako se

takvom kvalitativnom metodom rezultati ne poopćavaju na populaciju kako se to radi s primjenom kvantitativnih metoda (Skoko, Benković 2009 prema Corbin, Straus, 1990).

Kritičari ove metode navode kako postoje i druge opasnosti primjene metode fokus grupe koje bi mogle utjecati na krajnji rezultat istraživanja, a to su kako će sam istraživač interpretirati dobivene rezultate, ali i opasnost da pojedini članovi fokus grupe tijekom diskusije potpuno dominiraju raspravom, ali upravo ovo daje dodatnu vrijednost za one znanstvenike koji se bave utemeljenom teorijom. (Skoko, Benković 2009 prema Charmaz, 1998). Valja istaknuti kako se navedeni problemi mogu izbjeći i to kvalitetnim moderiranjem rasprave te većim brojem istraživača koji će potom analizirati dobivene rezultate. Dvije su osnovne svrhe zašto se provodi istraživanje primjenom metode fokus grupa, a to su: sadržajna svrha i metodološka svrha (Skoko, Benković 2009).

Kada se ova metoda koristi u metodološke svrhe onda se ona koristi kako bi se unaprijedila metodologija istraživanja. U tom slučaju se pod primjenom metode fokus grupe prvenstveno smatra njezina primjena u svrhu stvaranja anketnog upitnika. Primarni cilj metode će biti poboljšanje kvalitete i relevantnosti informacija koje se dobivaju. Korištenje metode fokus grupe u sadržaje svrhe je pogotovo korisno u onim slučajevima kada do određenih saznanja nije moguće doći klasičnim metodama. Tako će se navedena metoda najbolje moći koristiti u onim situacijama u kojima se traži izražavanje stavova pojedinaca koji se nalaze u podređenom položaju unutar neke grupe, ili kad se skupina koja se ispituje posve različite od one koja donosi odluke (Skoko, Benković, 2009).

Osim što se razotkriva stav sudionika prema nekoj temi, metodom fokuse grupe dobivaju se i uvidi u stavove sudionika o problemima koja se istražuje, te se time mogu doći do objašnjenja obrazaca određenih ponašanja. Metoda fokus grupe daje odgovor na pitanje zašto, a ne koliko, odnosno istom se neće moći generalizirati stavovi cjelokupne populacije, no međutim moći će se otkriti stavove pojedinaca kao i njihove

intrinzične motivacije. (Paradžik, Jukić, Karapetrić Bolfan 2018, prema Skoko, Benković, 2009).

U fokus grupama najčešće sudjeluje između 6 do 12 ispitanika, tj. najčešće 8 jer se smatra da ta brojka predstavlja najadekvatniju veličinu grupe gdje je ona dovoljno mala da svaki sudionik izloži svoje stajalište o zadanoj temi, a dovoljno velika da se stvori dinamika unutar grupe. Kao jedno od temeljnih pravila prilikom odabira ispitanika je princip homogenosti što u sebi podrazumijeva da ispitanici moraju biti što srodniji, tj. da budu dio iste društvene skupine. Sam kriterij također ovisi i o tome što je predmet samog istraživanja (Skoko, Benković 2009).

Princip homogenosti je bitan i to iz razloga što omogućava da su ljudi slobodniji i opušteniji pa shodno tome daju i takve odgovore. Kada bi bili u grupi koja im nije toliko slična onda se ne bi tako ponašali. Osim toga s obzirom da se rezultati fokus grupe tumače na grupnoj razini, a ne pojedinačnoj, odgovori se tumače na razini čitave grupe kao jedne cjeline pa je i zbog toga važno da svi članovi grupe budu što sličniji. Jasno preciziranje kriterija navedenog principa je izuzetno bitan faktor kvalitetne primjene metode fokus grupe (Skoko, Benković 2009).

Pored bitnosti odabira ispitanika, u primjeni metode fokus grupe bitan je i položaj moderatora koji mora poznavati tehnike moderiranja, kao i različite projektivne tehnike. Kako bi se olakšala njegova uloga u pravilu se priprema određeni vodič u kojem se određuje željeni način rasprave, s time da će se sam moderator naravno prilagoditi raspravu samoj diskusiji, ovisno o tome kako ona teče. Kako bi opustio ispitanike on je taj koji je zadužen za stvaranje atmosfere koja je ugodna te ih i potiče da sudjeluju u raspravi. Također mora paziti da prilikom rasprave nema nikakvog obezvređivanja (Skoko, Benković 2009).

Što se tiče same tehnike izvedbe ove metode ona se najčešće odvija kroz ciljano vođeni razgovor sa skupinom ispitanika o zadanoj temi. Od ispitanika se traži da izlože svoj stav i mišljenje o toj temi, da opišu kakvo iskustvo ili posvjedoče o iskustvima drugih ljudi vezano za zadanu temu. Ispitanici sukladno tome dobivaju svoje “uloge”, odnosno perspektivu iz koje moderator želi da oni diskutiraju. Te “uloge” su: suradnik,

informatore i interpretatore. Sudionik će se smatrati sudionikom kada ga se tretira kao kolegu u postupku stvaranja ideja i rješenja te definiranja značenja. Sudionik će se smatrati interpretatorom kada se od njega traži da svjedoči ili izvijesti o kakvom događaju, načinu kako je on nešto vidio ili doživio. Sudionik će se smatrati interpretatorom kada se traži da interpretira kakav događaj, odnosno da ga komentira (Skoko, Benković 2009).

Metodu fokus grupe smatra se superiornim načinom za stvaranje hipoteza o problemu koji je predmet izučavanja, a o njemu se vrlo malo zna. Slabo proučavane hipoteze stoga pokazuju koliko je metoda fokus grupe relevantna te omogućuje pristup pojavama koje nisu česte te koje je otežano promatrati i istražiti. Osim toga ovom metodom se omogućava i skupljanje podataka o ispitanicima koji nisu prisutni, potom istraživanja komunikacije, etnografije, antropologije, odnosno u onim područjima gdje se tek putem fokus grupe može pravilno pristupiti i ući u dubinu teme (Skoko, Benković 2009 prema Sutter, 2000).

Kako je cilj fokus grupe spoznati i motive koje se nalaze u pozadini razmišljanja vrlo često se koriste i specifične tehnike, među kojima dominiraju projektivne. Temeljni razlozi zašto se oni upotrebljavaju je što se tako potiče rasprava i kreativnost, potiče se maštovitost, lakše se dopire do prikrivenih razina stavova (Skoko, Benković 2009).

S obzirom da je pitanje značaja, načina i primjene dokumentiranja odgojno-obrazovnog rada u odnosu na svakog sudionika subjektivno, odnosno svaki sudionik ima svoje vlastito mišljenje o tome koliko je dokumentiranje korisno i potrebno, metoda fokus grupe može dati najbolji uvid na odgovore koje je istraživač prije naveo. Kako je metoda fokus grupe sama po sebi dinamična i kako je istraživač taj koji kao moderator vodi intervju postavljanjem unaprijed utvrđenih pitanja te usmjeravanjem intervjua kao i činjenica da sama grupa sudjeluje u istome kao da se radi o svakodnevnoj konverzaciji, navedenim načinom može se dobiti dublji uvid u stavove pojedinaca i grupe koji se ne može, odnosno rijetko se može dobiti jednosmjernim metodama kao što je na primjer anketa ili promatranja. (Skoko, Benković 2009).

Upravo zbog svega prije navedenog, primjena metode fokus grupe u ovom istraživanju se čini najprimjerenija. Kako bi se dobili što precizniji i kvalitetniji rezultati za potrebe ovog istraživanja odabrano je 8 ispitanika koji će biti podijeljeni u dvije fokus grupe. Ciljano je odabrano 8 ispitanika s obzirom da teorija smatra da se najbolji i najkvalitetniji rezultati mogu dobiti u takvom uzorku. Također je primijenjen i princip homogenosti te su odabrani odgajatelji koji su slični jedni drugima s obzirom da rade isti posao, ali se razlikuju u stupnju obrazovanja, dužni radnog staža i objekta u kojim rade. Navedeno će omogućiti uvid imaju li te razlike utjecaja na način kako odgajatelji shvaćaju i primjenjuju dokumentiranje u svom svakodnevnom odgojno-obrazovnom radu.

Prije samog početka intervjua sudionici će biti upoznati sa ciljem i svrhom ovoga rada te će im biti napomenuto kako je njihova anonimnost i povjerljivost datih podataka tijekom intervjua u potpunosti zajamčena. Istraživač će svaki intervju snimati putem diktafona, a o čemu će sudionici biti obaviješteni. Nakon uvoda, istraživač će započeti s intervjuom fokus grupe i to kroz unaprijed strukturirana pitanja vezanih uz istraživačka pitanja, odnosno tematske cjeline koje je istraživač postavio.

7. ANALIZA PODATAKA

Analiza dobivenih informacija korištenjem metode fokus grupe obuhvaća prikupljanje dojmova, pomnu analizu dobivenih transkripata te kodiranje za svaku pojedinu grupu. Upravo zbog toga se intervjui snimaju ili u obliku audio formata ili audio-video formata. Zapis audia se transkribira, a dobiveni transkripti su temelj za obradu rezultata koji će se potom analizirati na način da se odgovori sistematiziraju i to za svako pojedino pitanje. Nakon toga se utvrđuje oko čega je grupa bila suglasna, oko čega nije te spektar odgovora za pojedinačna pitanja. Nakon toga istraživač može izvesti određene zaključke o postavljenom cilju ili ciljevima. Za dobivanje validnih rezultata potrebno je razumjeti izjave dane unutar konteksta kojeg su iskazane i stvorene. Bitno je osim toga zapažati i neverbalnu komunikaciju koja može dati bitne informacije pogotovo kod pojedinih osjetljivih pitanja (Skoko, Benković, 2009).

Radi smanjenja moguće pristranosti prilikom analiziranja i interpretiranja podataka analiza mora biti sistematska, podijeljena u etape, kontinuirana i pouzdana te takva da se može provjeriti (Skoko, Benković 2009 prema Krueger i Casey 2000).

Najveći broj istraživača se koristi kombinacijom različitih pristupa (Skoko, Benković 2009 prema Green i Thorogood 2004). Kako bi se moglo analizirati veliki broj kompleksnih kvalitativnih informacija u teoriji se preporučuje točno koraci kako s njima upravljati. Kvalitativna analiza podataka kod metode fokus grupe se odvija u isto vrijeme s prikupljanjem podataka s time da ta analiza nije linearnog tipa te se procesi analize međusobno preklapaju kroz 5 faza i to: upoznavanje, identifikacija tematskog okvira, indeksiranje, mapiranje i interpretacija. (Skoko, Benković 2009).

Među najbitnijim trenucima analiza navodi se vođenje bilješki pomoću koji se lako može istraživač podsjetiti na određene trenutke koji su se odvijali tijekom samog intervjua što će mu kasnije pomoći prilikom same te analize. Sama analiza podataka kreće čim se počnu podaci prikupljati. Upoznavanje s podacima obuhvaća slušanje audio zapisa, potom čitanje dobivenog transkripta i osvrta koji su napisani nakon intervjua. Smisao toga je odmah dobiti uvid u detalje te dobiti bit cjeline prije nego se analiziraju dijelovi pojedinačno. Nakon toga slijedi faza identifikacije tematskog

okvira, stvaranje kategorija i deskriptivnih izjava. U sljedećoj fazi indeksiranja dobiveni podaci se komprimiraju i to tako da se izjave podvlače i sortiraju kako bi se stvorile sličnosti između slučajeva. Potom se u fazi mapiranja dobivene izjave iz dobivenog konteksta te se stavlja u novi tematski sadržaj. Najbitniji dio tog zadatka jest da se dobiveni podaci reduciraju putem metode uspoređivanje i kontrastiranja podataka te metodom “lijepljenja i rezanja” sličnih izjava zajedno (Skoko, Benković 2009).

Istraživač će vršiti obradu prikupljenih podataka i to prema načelima tematske analize (Braun i Clarke, 2012). Nakon provedenih intervjua sa svakom fokus grupom, istraživač će provesti transkripciju audio zapisa koji će potom poslužiti za analizu kako bi se pokušalo pronaći suglasnosti unutar fokus grupe oko pojedinih pitanja, odnosno tematskih cjelina te razlike u stavovima koje se javljaju kod sudionika.

8. REZULTATI

8.1. Priprema i dinamika intervjua

Prije samog provođenja intervjua za odgovajatelje bila je pripremljena suglasnost kojom su isti potpisali da dobrovoljno pristaju sudjelovati u ovom istraživanju za potrebe izrade ovog diplomskog rada te da će se dobiveni rezultati koristiti isključivo za potrebe njegove izrade. Isto tako, odgovajateljima je par dana prije podijeljen vodič, odnosno kratki prikaz teorijske podloge samog rada zajedno s pitanjima koja će im biti postavljena na intervjuu.

S ciljem dobivanja što kvalitetnijih i jasnijih rezultata, ispitivač je prije započinjanja samog intervjua upoznao ispitanike kako će se i na koji način provoditi intervju. Za početak objašnjeno im je kako će se intervju snimati putem diktafona bez prekida. Ispitanici su također upućeni kako su podaci anonimni, odnosno da se nigdje neće vidjeti njihovo ime i prezime. Jedini podatak koji je vidljiv je u kojem dječjem vrtiću su zaposleni, koliko imaju radnog staža te koji je stupanj njihova inicijalnog obrazovanja. Isto tako, nakon postavljenog pitanja, rečeno im je kako mogu odgovarati slobodno i bez određenog redoslijeda te da slobodno nadopunjuju jedni druge. Također, kako bi se lakše mogao napraviti transkript provedenoga razgovora, ispitanici su zamoljeni da ne odgovaraju u isto vrijeme i u isti glas jer je potom nemoguće na snimci razaznati tko je i što točno rekao.

Kada je intervju krenuo odgovajatelji obaju fokus grupa bili su iznimno nervozni i zatvoreni, ali su se vrlo brzo opustili te krenuli raspravljati o zadanoj temi. U obje fokus grupe bio je jedan dominantan odgovajatelj. U prvoj fokus grupi je to bio onaj koji je najviše znao o dokumentiranju i koji ga najčešće i raznoliko koristi. U drugoj fokus grupi je to bio odgovajatelj koji je imao najviše radnog staža. Iako su u obje fokus grupe ostali odgovajatelji bili potaknuti više puta da također komentiraju na zadanu temu i pitanja, odgovajatelji druge grupe u puno manjoj mjeri su se javljali i komentirali te su većinski puštali odgovajatelja s najviše staža da odgovara. Odgovajatelji druge grupe su se u pravilu neverbalnim znakom kimanja glave slagali s mišljenjem i stavovima koje je izrazio dominantni odgovajatelj.

U odnosu na način i tijek rasprave u prvoj fokus grupi ta rasprava je bila vedrija i opuštenija te su se odgajatelji vrlo brzo upustili u diskusiju u kojoj su se stalno nadopunjavali te jedni druge poticali na daljnje iznošenje vlastitih stavova i mišljenja. Za razliku od prve fokus grupe, diskusija u drugoj fokus grupi nije bila jednakog intenziteta te je bilo pretežno tiho i ozbiljno gdje su morali biti poticani na iznošenje mišljenja i stavova o postavljenim pitanjima. Odgajatelji su iz dva objekta DV Grigora Viteza i bili su pomiješani u obje fokus grupe.

Ispitivaču, kao moderatoru intervju obaju fokus grupa, lakše je i ugodnije bilo razgovarati s prvom fokus grupom nego s drugom fokus grupom. Tijekom razgovora s prvom fokus grupom ispitivaču je dolazilo puno potpitanja te je bilo brojnih zanimljivih pristupa određenim pitanjima. Za razliku od toga, druga fokus grupa zahtijevala je puno potpitanja i poticanja da se svi uključe i daju svoje viđenje i mišljenje na određeno pitanje. Time je nastajalo mnogo tišine, neugodnog smješkanja i međusobnog pogledavanja što je otežavalo provođenje samog intervju. Na određena pitanja su odgajatelji bili više uključeni, ali većinom su se slagali sa dominantnim odgajateljem. Isto tako, intervju prve fokus grupe trajao je skoro duplo duže nego intervju druge. Intervjui obaju fokus grupa održali su se u istom prostoru i u isto vrijeme, samo drugi dan te su odgajatelji bili u potpunoj tišini i neometani tijekom cijelog razgovora. Dakle, nikakvi vanjski faktori poput vremena i prostora nisu mogli imati utjecaj na tijek rasprave i raspoloženje odgajatelja u drugoj fokus grupi.

8.2. Osobna i profesionalna biografija odgajatelja. Što je to što u osobnoj i profesionalnoj biografiji odgajatelja što se može povezati s dokumentiranjem?

Inicijalno obrazovanje i radni staž odgajatelja bilo je prvo pitanje te je u prvoj fokus grupi većina odgajatelja završilo preddiplomski i samo jedan odgajatelj diplomski studij. Godine staža su raznolike i kreću se od 1 godine i 6 mjeseci do 16 godina iskustva. U drugoj fokus grupi pola odgajatelja ima završen diplomski studij, jedan odgajatelj preddiplomski i jedan odgajatelj pedagošku akademiju. Godine iskustva su u većem rasponu i kreću se od 3 godine i 6 mjeseci do 31 godinu radnog staža. Upravo

ta različitost sudionika istraživanja prema životnoj dobi i različite duljine radnog staža omogućavaju uvid u perspektivu i iskustva odgajatelja o primjeni dokumentiranja u vlastitom odgojno-obrazovnom radu i tijeku njihovog profesionalnog života.

8.3.Što podrazumijevate pod procesom dokumentiranja odgojno-obrazovne prakse?

Na drugo pitanje odgajatelji prve fokus grupe nemaju puno za reći. Odgajatelji se slažu sa jednom odgajateljicom koja navodi da je definicija dokumentiranja promatranje djece i drugom koja navodi da je to praćenje njihova razvoja, dok je druga fokus grupa šire definirala proces dokumentiranja te su se sve uključile. Smatraju da je dokumentiranje „...bilježenje samog procesa rada, a načini dokumentiranja su različiti. Ovisno o situaciji na koji način dokumentiram. Dokumentiranje mi dosta pomaže kasnije u radu i planiranju što dalje trebam...“. Također dodaju da „...na taj način dosta uviđam interese djece i prema tome slažem daljnji plan i program.“. Dodali su da na taj način „...možemo vidjeti na koji način percipiraju svijet i uče. I onda na koji način to naučeno i primjenjuju i stečeno to znanje i iskustva.“. Pored toga dodali su i važnost dokumentiranja kod suradnje sa ostalim članovima poput „...suradnju sa kolegicom i stručnim timom.“ i da je „...jako važna za roditelje. Da i oni mogu vidjeti što su djeca radila.“.

8.4.Kakvu važnost odgajatelji pridaju dokumentiranju vlastitog odgojno-obrazovnog procesa?

Svi odgajatelji prve fokus grupe slažu se oko važnosti dokumentiranja i navode situacije kod kojih im uvelike pomaže dokumentiranje i u kojima vide važnosti. Također, navode da dokumentiranje uz svoju veliku važnost i pomoć u radu ima i određene izazove s kojima se susreću. Primjerice, jedan odgajatelj navodi kako „...često puta ono što je loše kod dokumentiranja je to što izuzima puno više sati nego što naša satnica zapravo je...“. Isto tako navode da „...od fotografiranja do snimanja, iznimno je teško to raditi dok ti paralelno uz to izvodiš aktivnosti (Odgajatelj 4: To sam i ja htjela reći) s djecom. Potrebna ti je još jedna osoba koja će to raditi. Ali i ta osoba ne može pratiti ono što mi želimo zapravo i što želiš time postići. Ne može nam

čitati misli. Tako da je zapravo to jedan vrlo vrlo zahtjevan proces.“, „Mora se izaći iz neposrednog rada da bi mogao dokumentirati i ne baviti se s djecom s aktivnosti koja se trenutno radi.“. Na temelju toga zaključuju kako na kraju uvijek radije biraju praksu od dokumentiranja pa se trude zabilježiti bilješkama i sl., ali navode kako shvaćaju da bilješke nemaju istu težinu kao primjerice fotografija ili snimka. Na pitanje ako misle da mobiteli s kojima se prikuplja dokumentacija odvlači djeci pažnju se jednoglasno slažu i navode kako „Definitivno da! Puno puta i oni sami kažu: „Ajde teta sad me slikaj.“, što je nekad i dobro, ali nekad i nije jer nije prirodna situacija koja je nastala iz procesa i moglo bi se reći da je i namještena.“, „Često i oni kad vide da se slikaju ili se sami namještaju ili žele vidjeti što mi zapravo snimamo. Ne prirodno se krenu ponašati.“.

Kao i u prvoj fokus grupi, odgajatelji druge fokus grupe se jednoglasno slažu kako dokumentiranje ima veliku važnost za razliku od prije, posebice zato što postoji i više mogućnosti u današnje vrijeme. Jedan odgajatelj to opisuje kao „Prije je bilo u principu dokumentiranje nekako klasično. A sad se taj pojam sve više i više proširuje kako se razvijaju naše kompetencije tako se i mi...“. Kod spominjanja nedostataka u dokumentiranju svi odgajatelji smatraju da ih ima, ali jedan odgajatelj naglašava kako „S obzirom da sam u eTwinningu vidim malo više nedostataka nego netko tko nije. Prvo i osnovno, jedan sam odgajatelj ne može sam. Da imamo još nekog sa nama mogli bi puno kvalitetnije snimiti nešto, fotografirati, dokumentirati, zabilježiti. Onda nedostatak sredstva. Dakle, nemamo mikrofone, zvučnike, nemamo puno tehničke opremljenosti koja se na kraju svodi da odgajatelji sami to priskrbljujemo. Dosta toga ima. Tek kad dobijemo ta sredstva, tek se onda otvara još mogućnosti puno veće za dokumentiranje.“. Svi kimaju glavom u znak slaganja te jedan odgajatelj nadodaje „...Meni se to najviše događa u eksperimentima. U onom procesu gdje ti moraš stvarno paziti na puno toga zbog sigurnosti djece. Biraš sigurne eksperimente, ali opet moraš paziti. I onda si u skroz nezgodnom položaju, želiš pokazati djeci eksperiment, želiš zabilježiti, želiš snimiti, a ne možeš sve sam. Koji put je to baš nemoguće...“.

8.5. Koje oblike dokumentiranja odgojno-obrazovnog procesa koriste u svakodnevnom radu?

Na pitanje koje oblike dokumentiranja koriste u svom radu i gdje su o njima naučili, nastojalo se dobiti uvid što su o tome učili tijekom svog inicijalnog obrazovanja, tijekom svog odgojno-obrazovnog rada i stručnih usavršavanja. Odgajatelji prve fokus grupe se slažu da su oblike dokumentiranja, makar one osnovne i najčešće, saznali tijekom svog inicijalnog obrazovanja. Jedan odgajatelj navodi: „...Jedino što je novijeg datuma, ja sam to sama otkrila uz pomoć kolegica, a to je video esej. To prije uopće nije bilo niti se spominjalo na fakultetu ili nekoj edukaciji. A svi drugi oblici dokumentiranja su spomenuti na fakultetu.“. Također jedan odgajatelj navodi i svi se jednoglasno slažu kako „Nisu ni svi oblici dokumentiranja korisni za sve. Neke stvari ćeš radije zapisati, a neke stvari ćeš radije fotografirati i snimiti. Naučili smo na faksu oblike, ali kroz rad sam naučila kako ću koji i kad upotrijebiti.“. Na pitanje o oblicima dokumentiranja koje najviše koriste navode jednoglasno kako „...sigurno fotografiranje najviše. (Svi kimaju glavom) Pisane bilješke koje vodimo u pedagoškoj dokumentaciji.“. Drugi odgajatelj nadopunjava „Jesu fotografije, a ja sve češće koristim i videozapise jer su dosta autentični. Fotografija je trenutak, ali se ne vidi cijeli proces. Zato je videozapis bolji po meni...“. Isto tako, odgajatelji navode i nedostatke s kojima se susreću poput „...ima i on svojih nedostataka zato što ti ne možeš u svakom trenutku snimiti jer nisi onda u procesu, izlaziš iz njega i tu bi bilo dobro da je tu još jedna osoba...“. Odgajatelji se u potpunosti slažu i navode važnosti koje oni vide iz takvog dokumentiranja, primjerice, „...Onda se iz snimke vide greške koje bi mogli popraviti, negdje gdje smo prekinuli dijete, pa nešto što bi drugi put drugačije napravili. Shvatiš da si možda treba ponuditi neki drugi poticaj. U svakom slučaju nije loše. Možemo osvijestiti dobre strane, ali i one koje recimo su malo manje dobre.“ I nadodaju kako „...Dokumentacija koju smo imali i prikupili omogućila nam je da izvučemo maksimum iz projekta iz čega su na kraju najveću dobrobit imala djeca.“.

Druga fokus grupa navodi kako najčešće oblike dokumentiranja koriste „Likovni radovi, video, njihove riječi i izjave.“. Isto tako navode kako ima pomaže i kod suradnje s roditeljima jer „Kad roditelji imaju uvid onda se odmah sretniji i spremniji za suradnju.“.

8.6. Koliko često primjenjuju dokumentiranje odgojno-obrazovnog procesa u svom radu?

Na sljedeće pitanje, koliko često primjenjuju dokumentiranje, odgovajatelji prve fokus grupe su se bez razmišljanja složili da se dokumentira svakodnevno te nisu imali ništa više za dodati. „Svakodnevno se koristi dokumentacija. Pedagoška knjiga se ispunjava svakodnevno. Ostali oblici se isto koriste svakodnevno, posebice fotografiranje.“. Isto kao i prethodna fokus grupa, svi se slažu kako se svakodnevno dokumentira samo „Ovisno o situaciji i o danu...“, „Svakodnevno, ali različite oblike.“.

8.7. Koji su razlozi zbog kojih se koriste dokumentiranjem odgojno-obrazovnog procesa u svom svakodnevnom radu?

Posljednje pitanje vezalo se za razloge zbog kojih se koriste dokumentiranjem, korist dokumentiranja za njih same, koriste li za djecu te dokumentiraju li zato što su „prisiljene“ od strane ravnatelja/stručnog tima/kolegice. Odgovajatelji prve fokus grupe kroz smijeh i kimanje glavom u znak slaganja naglašavaju kako „Manje-više smo sve rekly što se toga tiče. Ali da se naglasi, čovjek ne bi nekad pisao ni pedagošku knjigu da ne mora.“. Nadalje navode kako „Na početku rada je tako jer moraš, nemaš izbor. A onda s vremenom postane da to želiš i hoćeš. Da sebi olakšaš neke stvari i vidio bolje. Ali naravno ono što moraš se nikad nikom ne da baš uvijek.“. Ističu kako pedagoška knjiga kao način dokumentiranja ne dopušta kreativnost i kako oduzima previše vremena te rezultira manjku vremena za ostale oblike dokumentiranja koji su kreativniji i zanimljiviji. Međutim, slažu se kako ovisi i o digitalnim kompetencijama odgovajatelja koje se zahtijevaju u današnje vrijeme. Jedan odgovajatelj navodi kako „Mi koji imamo malo više godina, nama nedostaju digitalne kompetencije koje se prebrzo mijenjaju i ako nisi non-stop u toku i ne pratiš naravno da te prestigne. Onda te krene frustrirati jer nešto što je tako jednostavno ne možeš napraviti.“.

Na pitanje o stručnim usavršavanjima na temu dokumentiranja i digitalnim kompetencijama naglašavaju kako ih nema dovoljno te : „Smatram da bi to kuća trebala osigurati i pripremiti. Znači tvoj matični vrtić se treba potruditi da si ti u korak sa time. Posebice ako očekuje to od tebe u svakodnevnom radu.“. Isto tako, vraćaju se

na nedostatke dokumentiranja i žele istaknuti da „Što se tiče digitalnih kompetencija, ja na tome stvarno radim jako puno i nije mi osobno problem. Ali sve sam postigla sama. Kompjuter je moj, vrtić mi ga nije kupio. Ja u vrtiću nemam mogućnost čime dokumentirati.“, nadalje dodaju „...Sredstva za dokumentiranje, naši privatni telefoni se koriste, rad na vlastitom laptopu, printanje o vlastitu trošku, plastificiranje i slično.“ i „...Ako je star mobitel ili nema memorije, onda ne mogu ni kvalitetno slikati. Nije ni opis posla da moram imati dobar mobitel. A da ne spominjem sigurnost. Je li sigurno imati slike djece na privatnom mobitelu?“.

Odgajatelji druge fokus grupe navode kako „Dokumentiram najviše zbog praćenja razvoja djeteta i zbog suradnje s roditeljima.“. Također, jedan odgajatelj navodi kako „...Dokumentiram jer to želim i radim s kolegicom koja isto to želi. Kod mene je dokumentiranje nešto što sam krenula od početka, onog dana kad sam se zaposlila i onda s tim idem. I samo ga vremenom proširujem.“. Odgajatelji se slažu sa odgovorima te dodaju još da „Nismo prisiljeni, dokumentiram zato što želim, ali nije uvijek lako.“. Na pitanje smatraju li da ima dovoljno stručnih usavršavanja na temu dokumentiranja i digitalnih kompetencija se jednoglasno slažu jedna s drugom te navode kako „Ne, a i vrtić bi trebao to na razini kuće osigurati. Imamo kolegice koje možda znaju bolje od drugih pa makar da nam one objasne.“.

9. RASPRAVA I ZAKLJUČAK

Primjerna metode fokus grupe pokazala se kao najbolji način na temelju kojega se moglo provesti istraživanje na ovu temu. Naime, primjenom ove metode, puno jednostavnije se dolazilo do odgovora na postavljena pitanja što je kasnije olakšalo analizu dobivenih podataka. Zbog opširnosti postavljene teme i zadanih pitanja ovakav način prikupljanja podataka je primarno omogućio ispitanicima da aktivno sudjeluju u raspravi te s takvim sudjelovanjem potiču jedni druge na daljnju raspravu pritom se prisjećajući pojedinih situacija koje se tiču dokumentiranja. To je kasnije omogućilo ne samo lakšu obradu podataka, već i puno kvalitetniju i opširniju sliku o njihovu stajalištu i znanju o samoj temi.

Definiranje procesa dokumentiranja i dokumentacije je izazovno kako naglašavaju brojni autori, a s time se slažu i odgajatelji koji su sudjelovali u ovom istraživanju. Smatraju kako je navedeni pojam jako opširan, ali uspijevaju dati općenitu definiciju koju oni smatraju da za njih predstavlja dokumentiranje. Obje fokus grupe su definiciju dokumentiranja temeljili oko promatranja djece i praćenja njihova razvoja s time kako je druga fokus grupa dodala kako im dokumentiranje pomaže i u daljnjem planiranju i radu s roditeljima. Autori se slažu da postoje brojne definicije pojma dokumentiranja, te svatko od njih pojedinačno nudi svoje stajalište što smatraju dokumentiranjem. Bez obzira na različitosti u razmišljanjima ipak se mogu vidjeti određene sličnosti u pokušaju definiranja navedenog pojma. Autori, kao i odgajatelji fokus grupa, najviše se koncentriraju na promatranje i praćenje djece te kako time bolje razumijevamo djecu, dobivamo uvid u to kako vide svijet, kakve teorije imaju, na koji način razmišljaju, koja iskustva i sl. Također naglašavaju kako bi dokumentiranje trebalo biti svakodnevno i kontinuirano kako bi se postiglo prethodno navedeno.

Kao jedan od temeljnih razloga provođenja dokumentiranja odgajatelji u obje fokus grupe pridaju djeci, odnosno kako im dokumentiranje prvenstveno pomaže razumjeti dijete, vidjeti kako razmišlja, gdje se nalazi u svom razvoju, koje interese i mogućnosti dijete posjeduje te na koji način nastaviti proširivati i bogatiti njihovo iskustvo. Nakon toga navode i prednosti koje dokumentiranje ima za odgajatelja, kako je lakše osmisлити

daljnji rad s djecom te iz nekih načina dokumentiranja uvidjeti i što radimo dobro, a što još treba popraviti i nadograditi.

Iako postoje brojni oblici dokumentiranja, odgajatelji fokus grupa navode samo nekolicinu poput: fotografija, videozapisa, bilješke i likovni uratci. Samo jedan odgajatelj navodi video esej kao oblik dokumentiranja kojeg vrlo rado koristi u radu s djecom. Iako obje fokus grupe navode kako su za sve oblike koje su naveli tijekom intervjua saznali u svom inicijalnom obrazovanju, pitanje je jesu li ti oblici koji su naveli jedini načini dokumentiranja za koje su saznali u svom inicijalnom obrazovanju ili su ih naveli jer su to jedini oblici kojima se mogu i znaju služiti.

Ne postoji poveznica između završenog stupnja obrazovanja te znanja o dokumentiranju. Odgajatelji s dužim radnim stažom pridaju veći razliku u načinima dokumentiranja između starijih i mlađih odgajatelja samo u pogledu brzog razvoja tehnologije te ističu kako oni takve promjene teže mogu pratiti. To možemo i povezati sa zajedničkim slaganjem obaju fokus grupa oko manjka stručnih usavršavanja na temu dokumentiranja i digitalnih kompetencija te navode kako smatraju da je to dužnost svakog vrtića da organizira svojim zaposlenicima navedena usavršavanja. Kada bi tome bilo tako, odgajatelji smatraju kako bi im bilo lakše biti u korak s vremenom i novim metodama i načinima dokumentiranja.

Obje fokus grupe slažu se oko nedostataka dokumentiranja, a razlog tome je nemogućnost obavljanja dokumentiranja samostalno, odnosno potreba za još jednom osobom u skupini. Također se slažu oko nedostatka opreme za dokumentiranje, pogotovo kad se govori o oblicima poput fotografiranja i videozapisa. Smatraju kako nije primjereno niti sigurno koristiti vlastite mobitele i opremu koju mnogi odgajatelji ni nemaju ili imaju zastarjelu opremu koja im ne služi kako treba. Također navode kako odgajatelji izvan radnog vremena i satnice dokumentiraju i uređuju skupljenu dokumentaciju što isto može izazvati manjak motivacije za daljnjim dokumentiranjem.

Međutim, sukladno svemu navedenom, bez obzira na nedostatke dokumentiranja, odgajatelji fokus grupa, kao i autori, se jednoglasno slažu kako dokumentiranje ima brojne prednosti kako za dijete, tako i za odgajatelje. Nedostatak sredstava, stručnih

usavršavanja i vremena i dalje ne utječe na odgajatelje na način da prestanu dokumentirati, ali uvođenjem boljeg i učestalijeg usavršavanja na temu dokumentiranja, novije i kvalitetnije opreme i podrške sigurno bi rezultiralo većom motivacijom odgajatelja za detaljnije i kvalitetnije dokumentiranje procesa učenja i razvoja djece, kao i vlastite prakse.

10.LITERATURA

1. Babić, N., Ivorić, S. (2003). *Dijete i djetinjstvo: teorija i praksa predškolskog odgoja: zbornik radova*. Osijek: Visoka učiteljska škola.
2. Bašić, S. (2011). *(Nova) slika djeteta u pedagogiji djetinjstva*. U D. Maleš (ur.). Nove paradigme ranog odgoja. Zagreb: Filozofski fakultet. Zavod za pedagogiju.
3. Braun, V. & Clarke, V. (2012) *Thematic analysis*. In H. Cooper, P. M. Camic, D. L. Long, A. T. Panter, D. Rindskopf, & K. J. Sher (Eds), *APA handbook of research methods in psychology, Vol. 2: Research designs: Quantitative, qualitative, neuropsychological, and biological* (pp. 57-71). Washington, DC: American Psychological Association. Preuzeto s https://www.researchgate.net/publication/269930410_Thematic_analysis
4. Diamond, M., Hopson, J. (2006). *Čarobno drveće uma: Kako razvijati inteligenciju, kreativnost i zdrave emocije vašeg djeteta od rođenja do adolescencije*. Buševac: Ostvarenje d.o.o.
5. Diamond, M.C. (1996). *The brain... use it or lose it*. Mind shift Connection 1
6. Došen Dobud, A. (2013). *Slike iz povijesti predškolskog odgoja: prinosi povijesti institucijskog predškolskog odgoja*. Rijeka-Split: Centar za istraživanje djetinjstva UFRI.
7. Došen-Dobud, A. (2016). *Dijete – istraživač i stvaralac*. Zagreb: Alinea.
8. Hajdin, L. (2018). *Pedagoška dokumentacija kao jedan od alata razvoja metakognicije djece*. // Zajedno rastemo - redefiniranje prakse i teorije predškolskog odgoja / urednica Adrijana Višnjić Jeftić. Čakovec: Dječji vrtić „Cvrčak” Čakovec; Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Preuzeto s <http://dv-cvrcak.hr/wp-content/uploads/2018/04/ZBORNIK.pdf>
9. Harris Helm, J., Beneke, S., Steinheimer, K. (2012). *Documenting Children's Learning*. Preuzeto s: https://books.google.hr/books?hl=hr&lr=&id=-CNeDwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP18&dq=documenting+children%27s+learning&ots=sIMUKxL8z&sig=F0REdm3DWOzBvmUb0vAsxSU63HI&redir_esc=y#v=onepage&q=documenting%20children's%20learning&f=false

10. Kalliala, M., Pramling Samuelsson, P. (2014). *Early Years: An International Research Journal*.
11. Krnjaja, Ž. i Pavlović Breneselović, D. (2012). *Pedagoška dokumentacija: nevidljiva i vidljiva praksa*. Posebna pitanja kvaliteta u obrazovanju. Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu.
12. Kroeger, J., Cardy, T. (2006). *Documentation: A Hard to Reach Place*. *Early Childhood Education Journal*, Vol.33, No. 6.
13. Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2014).
14. Paradžik, Lj., Jukić, J. i Karapetrić Bolfan, Lj. (2018). *Primjena fokusnih grupa kao kvalitativne metode istraživanja u populaciji djece i adolescenata*. *Socijalna psihijatrija*, 46 (4), 442-456. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/214846>
15. Parnell, W., Bartlett, J., (2012). *iDocument: How smartphones and tablets are changing documentation in preschool and primary classrooms*. *Young Children*, 67(3), 50-59.
16. Pavlović Breneselović, D. i Krnjaja, Ž. (2018). *Građenje kvalitete u praksi vrtića*. *Odgojno-obrazovne teme*, Vol. 1 No. 1-2.
17. Pejić Papak, P., Zuljan, D. i Vujičić, L. (2021). *Poticajno okruženje za učenje i poučavanje: razvoj kompetencija studenata*. Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet.
18. Petrović-Sočo, B. (2007). *Kontekst ustanove za rani odgoj i obrazovanje: holistički pristup*. Zagreb: Mali profesor.
19. Ravnić, M. (2015). *Uhvati pokret Bilješke iz dnevnika odgajateljice refleksivne praktičarke / Lidija Vujičić (ur.)*. Rijeka : Centar za istraživanje djetinjstva Učiteljskog fakuteta u Rijeci.
20. Schulz, M. (2015). *The Documentation of Children's Learning in Early Childhood Education*. *Children and Society*, Vol.29, str.209-218.
21. Skoko, B. i Benković, V. (2009). *Znanstvena metoda fokus grupa – mogućnosti i načini primjene*. *Politička misao*, 46 (3), 217-236. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/50954>

22. Slunjski, E. (2011). *Kurikulum ranog odgoja: istraživanje i konstrukcija*. Zagreb: Školska knjiga d.d.
23. Slunjski, E. (2012). *Tragovima dječjih stopa*. Zagreb: Profil.
24. Taloš Lopar, M. i Martić, K. (2015). *Dokumentiranje odgojnoobrazovnog procesa*. *Dijete, vrtić, obitelj*, 21 (79), 14-15. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/172719>
25. Twardosz, S. (2012). *Effects of experience on the brain: The role of neuroscience in early development and education*. *Early Education & Development*, 23(1), 96-119. Preuzeto s https://www.homeworkforyou.com/static_media/uploadedfiles/module%20readings%204.pdf
26. Vidačić Maraš, B. (2015). *Kako koristiti dokumentaciju u funkciji razvoja kurikuluma*. *Dijete, vrtić, obitelj*, 21 (79), 9-11. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/172540>
27. Vujičić, L. (2015). *Pripovjedačko putovanje odgajatelja ili osobna refleksija putem fotografije*. *Dijete, vrtić, obitelj*, 21 (79), 6-8. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/172539>
28. Vujičić, L. i Miketek, M. (2014). *Children's Perspective in Play: Documenting the Educational Process*. *Croatian Journal of Education*, 16 (Sp.Ed.1), 143-159. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/117848>
29. Vujičić, L. i sur. (2016). *Razvoj znanstvene pismenosti u ustanovama ranog odgoja*. Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet, Centar za istraživanje djetinjstva.
30. Pintar, Ž. (2020). *Slika suvremenog odgojitelja u paradigmi ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja*. *Metodički ogledi*, 27 (2), 75-103. <https://doi.org/10.21464/mo.27.2.7>

11.PRILOZI

Transkript 1. fokus grupe:

Ispitivač: „Molim Vas recite mi koliko radnog iskustva imate i koji stupanj obrazovanja ste završili?“

Odgajatelj 1: „Imam uskoro 3 godine iskustva i završila sam diplomski studij u Zagrebu.“

Odgajatelj 2: „Imam godinu i 6 mjeseci radnog iskustva i završila sam preddiplomski studij u Petrinji.“

Odgajatelj 3: „Ja imam 16 godina radnog iskustva i završila sam preddiplomski studij u Zagrebu.“

Odgajatelj 4: „Znači preddiplomski sam završila u Petrinji i imam 11 godina iskustva u struci.“

Ispitivač: „Što podrazumijevate pod procesom dokumentiranja odgojno-obrazovne prakse?“

Odgajatelj 4: „Apsolutno sve. Od fotografiranja, od praćenja samog procesa, zapisivanja pojedinih podataka, nekakvih zapisa što su djeca izjavila. Čak nekad budu i transkripti. Svakodnevno se to radi.“

Ispitivač: „Mislite li da se dokumentiranje može definirati u jednoj rečenici?“

Odgajatelj 4: „Definicija mislim da definitivno postoji, ali ja mislim da je dokumentiranje promatranje djeteta zapravo.“

Odgajatelj 2: „Praćenje njihovog razvoja.“

Sve odgajateljice kimaju glavom u znak slaganja

Ispitivač: „Kakvu važnost pridajete dokumentiranju vlastitog odgojno-obrazovnog procesa?“

Odgajatelj 3: „Kroz dokumentiranje prvenstveno pratimo dječji razvoj, a samim time i svoj razvoj sigurno. Osobito kad je veći raspon godina pa si možeš uspoređivati i svoj razvoj gdje si bio i kad se skupina vodi od početka do kraja što smatram korisnim. S druge strane lakše je planirati budući rad i aktivnosti kojima ćemo se baviti sa djecom i tako bolje upoznamo djecu i brže i jednostavnije.“

Odgajatelj 4: „I onda pratimo i njihove interese i to samo vodi dalje. I ono što si spomenula (odgajatelj 3) vidi se gdje su sad u razvoju i idu li stepenicu više u razvoju ili su nazadovali. Zapravo kroz dokumentaciju sve to možemo saznati.“

Odgajatelj 3: „Osim toga mislim da je zgodno i kao prikaz roditeljima, kao presjek čitave godine, kroz individualne mape i slično.“

Sve kimaju glavom u znak slaganja.

Odgajatelj 2: „Super za partnerstvo s roditeljima.“

Odgajatelj 3: „Samo što je najbitniji taj kontinuitet. Ako nemaš kontinuitet i ako nisi stalan u grupi onda gubiš tu nit i dokumentiranje više nema svoju pravu svrhu.“

Odgajatelj 4: „Istina. Ali kao i kod svega i kod dokumentiranja ima izazova. Recimo, često puta ono što je loše kod dokumentiranja je to što izuzima puno više sati nego što naša satnica zapravo je. *(Svi kimaju glavom u znak slaganja.)* Mi to čak nigdje niti ne navodimo. Znači ima i nedostataka, nije to baš tako jednostavno. Znači sati i sati se provedu u tom radu, pogotovo ako hoćeš taj rad negdje prikazati kao u projektu.“

Odgajatelj 3: „A osim toga, od fotografiranja do snimanja, iznimno je teško to raditi dok ti paralelno uz to izvodiš aktivnosti (Odgajatelj 4: To sam i ja htjela reći) s djecom. Potrebna ti je još jedna osoba koja će to raditi. Ali i ta osoba ne može pratiti ono što mi želimo zapravo i što želiš time postići. Ne može nam čitati misli. Tako da je zapravo to jedan vrlo vrlo zahtjevan proces.“

Odgajatelj 2: „Mora se izaći iz neposrednog rada da bi mogao dokumentirati i ne baviti se s djecom s aktivnosti koja se trenutno radi.“

Odgajatelj 1: „I onda je tu strah da dok traje to dokumentiranje da cijela aktivnost ne krene u drugom smjeru, odnosno ne u drugom smjeru, nego da ne padne interes za time zato što mi dokumentiramo.“

Odgajatelj 3: „Da. Obično se to i dogodi i onda na kraju moramo birati ili jedno ili drugo. Ja uvijek biram radije praksu nego dokumentiranje pa se onda probam prisjetiti ili nešto pa nekim zapisom zabilježim.“

Odgajatelj 4: „Često puta one kvalitetne stvari koje se dogode tijekom procesa najčešće se ne uspiju dokumentirati što bude šteta. Ali isto tako zapis nema istu težinu kao slika ili snimka jer se na njima baš vidi sve.“

Ispitivač: „Mislite li da djeci odvlači pažnju i to što se sa mobitelom snima ili fotografira proces?“

Svi se jednoglasno slože.

Odgajatelj 4: „Definitivno da! Puno puta i oni sami kažu: „Ajde teta sad me slikaj.“, što je nekad i dobro, ali nekad i nije jer nije prirodna situacija koja je nastala iz procesa i moglo bi se reći da je i namještena.“

Odgajatelj 1: „Često i oni kad vide da se slikaju ili se sami namještaju ili žele vidjeti što mi zapravo snimamo. Ne prirodno se krenu ponašati.“

Odgajatelj 4: „A i često puta se oni toliko unesu u samu igru i to što rade i istražuju pa se može i snimiti onako kako treba. Ali zna se događati i ovo što je rekla kolegica.“

Ispitivač: „Koje oblike dokumentiranja odgojno-obrazovnog procesa koristite u svakodnevnom radu? (što ste o tome učili tijekom svog inicijalnog obrazovanja, tijekom svoj o-o rada i stručnih usavršavanja)“

Odgajatelj 4: „U principu oblike dokumentiranja mislim da smo sve na fakultetu saznali manje-više. Jedino što je novijeg datuma, ja sam to sama otkrila uz pomoć kolegica, a to je video esej. To prije uopće nije bilo niti se spominjalo na fakultetu ili nekoj edukaciji. A svi drugi oblici dokumentiranja su spomenuti na fakultetu.“

Odgajatelj 1: „Mi smo i na fakultetu još dok su nam bile metodičke vježbe dokumentirale jedne od drugih taj proces. I onda smo na seminarima komentirale te aktivnosti. Dakle već smo na fakultetu to počeli koristiti. A sada u radu s kolegicom to radim i nadograđujem.“

Odgajatelj 2: „Nisu ni svi oblici dokumentiranja korisni za sve. Neke stvari ćeš radije zapisati, a neke stvari ćeš radije fotografirati i snimiti. Naučili smo na faksu oblike, ali kroz rad sam naučila kako ću koji i kad upotrijebiti.“

Svi kimaju glavom u znak slaganja.

Odgajatelj 4: „Praksa je uvijek drugo.“

Ispitivač: „Postoje li neki oblici koje više ili manje koristite.“

Odgajatelj 1: „Pa sigurno fotografiranje najviše. *(Svi kimaju glavom)* Pisane bilješke koje vodimo u pedagoškoj dokumentaciji.“

Odgajatelj 4: „Jesu fotografije, a ja sve češće koristim i videozapise jer su dosta autentični. Fotografija je trenutak, ali se ne vidi cijeli proces. Zato je videozapis bolji po meni. Ali opet ima i on svojih nedostataka zato što ti ne možeš u svakom trenutku snimiti jer nisi onda u procesu, izlaziš iz njega i tu bi bilo dobro da je tu još jedna osoba. Onda se iz snimke vide greške koje bi mogli popraviti, negdje gdje smo prekinuli dijete, pa nešto što bi drugi put drugačije napravili. Shvatiš da si možda treba ponuditi neki drugi poticaj. U svakom slučaju nije loše. Možemo osvijestiti dobre strane, ali i one koje recimo su malo manje dobre.“

Odgajatelj 1: „Refleksije su isto tu dobre.“

Odgajatelj 3: „Mi u jaslicama imamo refleksivnu grupu na temu senzo-motorike. Sastajemo se jednom u dva tjedna i tu se referiramo svi na svoj rad i aktivnosti. Dijelimo što smo radili i uočili. Dalje planiramo šta ćemo dalje i tako.“

Odgajatelj 4: „Ja sam u mješovitoj skupini, pa mi nemamo takvu temu, ali isto smo radili projekt na razini cijelog objekta. Zajedno smo bili u tome i nadograđivali se.“

Dokumentacija koju smo imali i prikupili omogućila nam je da izvučemo maksimum iz projekta iz čega su na kraju najveću dobrobit imala djeca.“

Ispitivač: „Koliko često primjenjujete dokumentiranje odgojno-obrazovnog procesa u svom radu?“

Odgajatelj 4: „Svakodnevno se koristi dokumentacija. Pedagoška knjiga se ispunjava svakodnevnim. Ostali oblici se isto koriste svakodnevno, posebice fotografiranje.“

Odgajatelj 3: „Praksa vrtića nije da se roditeljima šalju slike i videozapisi, osobito u jaslicama, baš to onda i ne primjenjujem. Partnerstvo s roditeljima na taj način nemamo. Posebice jer puno roditelja ne potpiše pristanak za fotografiranje u ustanovi pa ni ne smijemo.“

Odgajatelj 4: „Ajme nisam to znala, mi takvu situaciju nemamo.“

Odgajatelj 3: „A ovisi od skupine do skupine. Ali isto faktor koji treba uvrstiti.“

Odgajatelj 4: „I iako oni potpišu da ili ne, kad idemo van sa nekim projektom opet moramo skupljati potpise i suglasnosti. Suludo je stalno iznova tražiti.“

Ispitivač: „Koji su razlozi zbog kojih se koristite dokumentiranjem odgojno-obrazovnog procesa u svom svakodnevnom radu? (dokumentirate li zato što to sami želite, jer uviđate važnost i korisnost, koje bi to bile, korist za vas same, korist za djecu, dokumentirate li zato što ste „prisiljene“ od strane ravnatelja/stručnog tima/kolegice)“

Odgajatelj 4: „Manje-više smo sve rekle što se toga tiče. Ali da se naglasi, čovjek ne bi nekad pisao ni pedagošku knjigu da ne mora.“

Svi su se nasmijali i složili.

Odgajatelj 3: „Na početku rada je tako jer moraš, nemaš izbor. A onda s vremenom postane da to želiš i hoćeš. Da sebi olakšaš neke stvari i vidio bolje. Ali naravno ono što moraš se nikad nikom ne da baš uvijek.“

Odgajatelj 2: „Mislim da nas pedagoška knjiga puno više limitira. Tu je nekakva špranca koja se piše na isti način, dok recimo ostali oblici dokumentaciju su slobodniji.“

Odgajatelj 1: „Dokumentiranje koje mi radimo za sebe ili za neki projekt zahtjeva dozu kreativnosti i nešto u čemu osobno više uživam nego u pisanju pedagoške knjige.“

Odgajatelj 4: „Vjerujem da bi imali možda više vremena i volje za druge oblike dokumentiranja da ne moramo pisati pedagošku knjigu, ali ovisi o odgajatelju.“

Odgajatelj 1: „Ovisi i o kompetencijama odgajatelja, posebice za digitalne kompetencije koje zahtijevaju znanja i vještine. Primjerice uređivanje fotografija.“

Odgajatelj 3: „Mi koji imamo malo više godina, nama nedostaju digitalne kompetencije koje se prebrzo mijenjaju i ako nisi non-stop u toku i ne pratiš naravno da te prestigne. Onda te krene frustrirati jer nešto što je tako jednostavno ne možeš napraviti.“

Ispitivač: „Mislite li da ima dovoljno stručnih usavršavanja na temu dokumentiranja i digitalnih kompetencija potrebnih za dokumentiranje?“

Odgajatelj 3: „Ne!“

Odgajatelj 2: „Smatram da bi to kuća trebala osigurati i pripremiti. Znači tvoj matični vrtić se treba potruditi da si ti u korak sa time. Posebice ako očekuje to od tebe u svakodnevnom radu.“

Odgajatelj 4: „Što se tiče digitalnih kompetencija, ja na tome stvarno radim jako puno i nije mi osobno problem. Ali sve sam postigla sama. Kompjuter je moj, vrtić mi ga nije kupio. Ja u vrtiću nemam mogućnost čime dokumentirati.“

Odgajatelj 1: „Da. Sredstva za dokumentiranje, naši privatni telefoni se koriste, rad na vlastitom laptopu, printanje o vlastitu trošku, plastificiranje i slično.“

Odgajatelj 3: „I to onda dosta ograničava. Ako je star mobitel ili nema memorije, onda ne mogu ni kvalitetno slikati. Nije ni opis posla da moram imati dobar mobitel. A da ne spominjem sigurnost. Je li sigurno imati slike djece na privatnom mobitelu?“

Odgajatelj 4: „Slažem se. Ima puno pitanja i nedostataka u tome. Ali dobro.“

Transkript 2. fokus grupe:

Ispitivač: „Molim Vas recite mi koliko radnog iskustva imate i koji stupanj obrazovanja ste završili?“

Odgajatelj 5: „Imam 10 godina radnog iskustva i završila sam diplomski studij u Zagrebu.“

Odgajatelj 6: „Završila sam diplomski studij u Zagrebu i imam 3 godine i 6 mjeseci iskustva u praksi.“

Odgajatelj 7: „Imam 15 godina radnog iskustva i završila sam preddiplomski u Zagrebu.“

Odgajatelj 8: „Imam 31 godinu staža i završila sam akademiju.“

Ispitivač: „Što podrazumijevate pod procesom dokumentiranja odgojno-obrazovne prakse?“

Odgajatelj 6: „Za mene je dokumentiranje bilježenje samog procesa rada, a načini dokumentiranja su različiti. Ovisno o situaciji na koji način dokumentiram. Dokumentiranje mi dosta pomaže kasnije u radu i planiranju što dalje trebam. To je za mene dokumentiranje.“

Odgajatelj 6: „Ja se slažem. Dakle praćenje razvoja djece i poslije svakako pomaže u samorefleksiji i na taj način dosta uviđam interese djece i prema tome slažem daljnji plan i program.“

Odgajatelj 7: „I možemo vidjeti na koji način percipiraju svijet i uče. I onda na koji način to naučeno i primjenjuju i stečeno to znanje i iskustva.“

Odgajatelj 5: „I pomaže nam u daljnjem planiranju.“

Odgajatelj 8: „Dodala bi da je dokumentacija jako važna za roditelje. Da i oni mogu vidjeti što su djeca radila.“

Odgajatelj 6: „Da, za suradnju i partnerstvo.“

Odgajatelj 7: „I super za suradnju sa kolegicom i stručnim timom.“

Ispitivač: „Kakvu važnost pridajete dokumentiranju vlastitog odgojno-obrazovnog procesa?“

Odgajatelj 7: „Ima veliku važnost za razliku od prije. Mislim da je danas na puno višoj razini.“

Svi kimaju glavom u znak slaganja.

Odgajatelj 6: „Ima puno više mogućnosti dokumentiranja što je super.“

Odgajatelj 8: „Prije je bilo u principu dokumentiranje nekako klasično. A sad se taj pojam sve više i više proširuje kako se razvijaju naše kompetencije tako se i mi. Osobno, meni video uradak je nešto novo, što prije nisam znala niti su bile mogućnosti da se tako nešto može. Jedan jako dobar pokazatelj procesa i uhvati se trenutak. Isto tako tonski zapis djece.“

Ispitivač: „Postoje li neki nedostaci kod dokumentiranja i koji bi bili ako ih ima. Ili problemi?“

Odgajatelj 8: „S obzirom da sam u eTwinnigu vidim malo više nedostataka nego netko tko nije. Prvo i osnovno, jedan sam odgajatelj ne može sam. Da imamo još nekog sa nama mogli bi puno kvalitetnije snimiti nešto, fotografirati, dokumentirati, zabilježiti. Onda nedostatak sredstva. Dakle, nemamo mikrofone, zvučnike, nemamo puno tehničke opremljenosti koja se na kraju svodi da odgajatelji sami to priskrbujemo. Dosta toga ima. Tek kad dobijemo ta sredstva, tek se onda otvara još mogućnosti puno veće za dokumentiranje.“

Svi kimaju glavom u znak slaganja.

Odgajatelj 7: „Slažem se sa time. Vidiš neki trenutak, ali on je već prošao. I dok se ti pripremiš i uzmeš mobitel i kreneš to snimati to je prošlo. Ne možeš više vratiti taj trenutak.“

Odgajatelj 8: „I ne samo kad vidiš, kad se i pripremaš. Jednostavno ne možeš fizički to napraviti. Ne možeš paralelno i jedno i drugo. Meni se to najviše događa u eksperimentima. U onom procesu gdje ti moraš stvarno paziti na puno toga zbog sigurnosti djece. Biraš sigurne eksperimente, ali opet moraš paziti. I onda si u skroz nezgodnom položaju, želiš pokazati djeci eksperiment, želiš zabilježiti, želiš snimiti, a ne možeš sve sam. Koji put je to baš nemoguće. Nekad se može pozvat nekog od stručnog tima tko može uskočiti, ali nije to svaki put izvedivo.“

Ispitivač: „Koje oblike dokumentiranja odgojno-obrazovnog procesa koristite u svakodnevnom radu? (što ste o tome učili tijekom svog inicijalnog obrazovanja, tijekom svoj o-o rada i stručnih usavršavanja)“

Odgajatelj 6: „Kroz rad najviše, ali nešto i kroz stručno usavršavanje. Moram primijetiti da u zadnje vrijeme je bilo nekoliko digitalnih usavršavanja koji su meni osobno otvorili sliku i perspektivu i dobila sam alata za dokumentiranje. Također mi omogućava kvalitetniju suradnju s roditeljima.“

Odgajatelj 5: „Likovni radovi, video, njihove riječi i izjave.“

Odgajatelj 6: „Kolegica i ja smo prošle godine s roditeljima napravile grupu i na tjednoj bazi smo slali videa, fotografije, dječju uratci i sl. Kroz to smo omogućili da djeca kad neku temu obrađuju u vrtiću, rade i doma i pokazalo se super za djecu i roditelje.“

Odgajatelj 8: „Kad roditelji imaju uvid onda se odmah sretniji i spremniji za suradnju.“

Odgajatelj 5: „Ja isto to sve, ali preko panoa za roditelje.“

Ispitivač: „Koliko često primjenjujete dokumentiranje odgojno-obrazovnog procesa u svom radu?“

Odgajatelj 8: „Svakodnevno.“

Odgajatelj 7: „Ovisno o situaciji i o danu, ali svakodnevno.“

Odgajatelj 5: „Svakodnevno, ali različite oblike.“

Ispitivač: „Koji su razlozi zbog kojih se koristite dokumentiranjem odgojno-obrazovnog procesa u svom svakodnevnom radu? (dokumentirate li zato što to sami želite, jer uviđate važnost i korisnost, koje bi to bile, korist za vas same, korist za djecu, dokumentirate li zato što ste „prisiljene“ od strane ravnatelja/stručnog tima/kolegice)“

Odgajatelj 8: „Trenutno radimo individualne razvojne mape za svako dijete koje je poprilično teško pratiti i pisati. Svako dijete ima svoju specifičnost i to ti pomaže da otkriješ. Isto smatram da odgajatelj mora imati individualne mape. Dokumentiram jer to želim i radim s kolegicom koja isto to želi. Kod mene je dokumentiranje nešto što sam krenula od početka, onog dana kad sam se zaposlila i onda s tim idem. I samo ga vremenom proširujem.“

Odgajatelj 5: „Dokumentiram najviše zbog praćenja razvoja djeteta i zbog suradnje s roditeljima.“

Odgajatelj 7: „Ja isto zbog praćenja djece i samog sebe. Naravno super je i za suradnju s roditeljima.“

Odgajatelj 6: „Nismo prisiljeni, dokumentiram zato što želim, ali nije uvijek lako.“

Odgajatelj 8: „Dodala bi da se dokumentiranje s vremenom proširuje. Mogućnosti i definicija se proširuju. Neke stvari su u početku izazov, ali ih uspijemo savladati stručnim usavršavanjem ili angažiranjem kolegica. Ali na kraju se vidi da koristi pa nije žao ni šteta.“

Ispitivač: „Mislite li da ima dovoljno stručnih usavršavanja na temu dokumentiranja i digitalnih kompetencija?“

Odgajatelj 8: „Sigurno ne.“

Odgajatelj 5: „Ne, a i vrtić bi trebao to na razini kuće osigurati. Imamo kolegice koje možda znaju bolje od drugih pa makar da nam one objasne.“

Odgajatelj 8: „Svaki dan nešto novo izlazi. Mi odgajatelji praktičari volimo digitalno, da se vidi praksa. Ali se prebrzo mijenja i teško je biti u korak sa vremenom.“